

UNIVERZITA PALACKÉHO

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Střídání na postu premiéra v Japonsku mezi léty

1912–1941

Changes on the position of prime minister in Japan during

1912–1941

Olomouc 2016, Silvie Hikešová

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Sylva Martinásková, Ph. D.

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2014/2015

Studijní program: Filologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Japonská filologie (JAPF)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
HIKEŠOVÁ Silvie	Vozačská 14, Ostrava - Slezská Ostrava	F13445

TÉMA ČESKY:

Střídání na postu premiéra v Japonsku mezi léty 1912 - 1941

TÉMA ANGLICKY:

Changes on the position of prime minister in Japan during 1912 - 1941

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D. - ASJ

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Bakalářská práce se bude zabývat japonskými premiéry a jejich častými odchody z úřadu většinou již po prvním roce vlády v období mezi léty 1912, tedy počátkem éry Taišó až do roku 1941, kdy nastoupil první stálější předseda vlády. Právě v tomto období premiéři nejčastěji opouštěli své posty. Cílem práce bude zaměřit se na důvody konce jejich úřadů, kategorizovat je a následně zhodnotit, jaká byla nejčastější příčina. Dále nastíním politické a společenské pozadí tehdejší doby, pro lepší pochopení této tematiky.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

Party rivalry and political change in Taisho Japan. By Peter Duus. (Harvard East Asian Series, 35.) pp. viii, 317. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1968.

TSUZUKI, Chushichi. The pursuit of power in modern Japan, 1825-1995. New York: Oxford University Press, 2000, x, 550 p., maps. ISBN 0198205899.

SIMS, R. Japanese political history since the Meiji renovation, 1868-2000. New York: Palgrave, c2001, xxiv, 395 p. ISBN 0312239157.

BEASLEY, W. The rise of modern Japan. 3rd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, vii, 322 p. ISBN 0312233736.

YAGAMI, Kazuo. 2006. Konoe Fumimaro and the failure of peace in Japan, 1937-1941: a critical appraisal of the three-time prime minister. Jefferson, N.C.: McFarland, vii, 190 p. ISBN 07-864-2242-4.

WILSON, George M a Ben-Ami SHILLONY. [1970]. Crisis politics in prewar Japan: institutional and ideological problems of the 1930s. Tokyo: Sophia University, 87 p. Monumenta Nipponica monographs.

DICKINSON, Frederick R. World War I and the triumph of a new Japan, 1919-1930. xii, 221 pages. ISBN 978-110-7037-700.

KAI, Miwa a Philip B YAMPOLSKY. 1957. Political chronology of Japan, 1885-1957. New York: Reproduced for private distribution by the East Asian Institute of Columbia University, vii, 63 p.

REISCHAUER, Robert Karl. Japan, government--politics. New York: AMS Press, 1978, 221 p. ISBN 0404145892.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne:

Podpis:

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na časté střídání premiérů ve funkci od roku 1912 do roku 1941. Cílem práce je zjistit nejčastější příčinu odchodu jednotlivých premiérů z funkce. První kapitola se zaměřuje zvláště na každého z premiérů a detailně popisuje jejich vládní období. Druhá kapitola pak analyticky hodnotí příčiny odchodu z funkce a zhodnocuje, jakou hrál premiér ve vymezeném období úlohu.

Jméno autorky: Silvie Hikešová

Jméno vedoucí práce: Mgr. Sylva Martinásková, Ph. D.

Název fakulty – katedry: Filozofická fakulta – Katedra asijských studií

Název práce: Střídání na postu premiéra v Japonsku mezi léty 1912–1941

Počet stran: 66

Počet znaků včetně mezer: 106 989

Počet titulů použité literatury: 22

Klíčová slova: premiér, rezignace, vláda, období *Taišó*, období *Šówa*, politické strany, armáda, předválečné období

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí své práce Mgr. Sylvě Martináskové, Ph. D. za ochotu, cenné rady, trpělivost a čas, který práci věnovala.

Ediční poznámka

V práci byla k přepisu japonských pojmů a jmen použita česká transkripce (kromě anglického resumé, kde byla použita Hepburnova transkripce). Všechny japonské pojmy jsou navíc vyznačeny kurzívou.

Jména jsou zapisována podle japonského standardu, tedy v pořadí příjmení a potom jméno.

Pokud není specifikováno jinak, veškerá časová rozhraní v závorkách u jednotlivých osob označují dobu trvání předsednické či jiné funkce nikoli datum narození a úmrtí.

Cizojazyčné zdroje v této práci byly přeloženy autorkou práce. Zdroje jsou uvedeny v citační formě ČSN ISO 690.

Obsah

Úvod	8
Výčet premiérů od roku 1912 do roku 1941.....	10
Období Taišó	10
Počátek období Šówa a premiéři spjatí s politickými stranami	29
Premiéři v období sílícího militarismu	38
Výsledky zkoumání nejčastějších příčin odchodu premiéra z funkce	49
1. Atentát na premiéra	49
2. Vyslovení nedůvěry vládě	51
3. Demise ministra pozemní či námořní armády	53
4. Přirozená smrt premiéra z důsledku nemoci	56
5. Dobrovolná rezignace vlivem různorodých příčin	58
Závěr.....	62
Resumé.....	64
Seznam použité literatury:.....	65

Úvod

Od počátku období *Taišó* až do druhé světové války, můžeme na japonské politické scéně pozorovat mnoho změn. Ke slovu se pomalu dostávaly politické strany, které vznikaly již společně s vytvořením 1. japonské ústavy *Meidži*, nicméně po celé období neměly prakticky žádný vliv na chod vlády. Zároveň však přetrvávalo tradiční vysoké postavení armády, jakožto pozůstatku klanové kliky *Saččó hanbacu*, jejíž představitelé hráli důležitou roli při pádu šógunátu a během restaurace *Meidži*. Mimoto se na politickém dění podílely i mimoústavní orgány jako třeba Tajná rada nebo skupina starších rádců *genró*. Stejná politická struktura státu se přesunula i na počátek období Šówa, které datujeme od smrti císaře Jošihita 12. prosince roku 1926 a až do konce 30. let 20. století probíhal na japonské domácí scéně boj o moc mezi politickými stranami a armádou. Boje mezi politickými složkami fungovaly až do roku 1940, kdy premiér Konoe Fumimaro rozpustil veškeré strany a založil jednu velkou organizaci sdružující všechny strany. Takzvaná Asociace na podporu trůnu v podstatě zastávala roli dolní komory parlamentu, ale zároveň byla řízena vládou, proto se od té doby už nedá japonský politický systém považovat za demokratický a spíše jej můžeme označit za totalitární.

Ve středu veškerého dění se ocital premiér, který se musel vypořádat s nátlakem všech mocenských skupin. Můžeme si tedy položit otázku, jaký přesně měl předseda vlády vliv na politické dění a proč se jich od roku 1912 do roku 1941 na postu vystříдалo 25. Z tohoto důvodu je cílem mé práce zjistit, jaká byla nejčastější příčina odchodu premiéra z funkce a čím bylo obecně způsobeno tak časté střídání premiérů v tomto období.

Práce je rozdělena do dvou kapitol, přičemž v první kapitole bude podrobně zkoumán každý premiér, jeho vládní období a zejména okolnosti, které vedly k následnému pádu vlády. Kapitola bude dále rozdělena do tří podkapitol pro snadnější orientaci. První podkapitola bude zahrnovat celé období *Taišó*, tedy léta 1912 až 1926. Následující podkapitola vymezí počátek období Šówa do roku 1932, kdy se každý premiér vyznačoval příslušností k určité politické straně. Nicméně od roku 1932 byly politické

strany vystřídány armádními činiteli a sílilo militaristické cítění, což bude vymezovat podkapitola třetí.

Druhá kapitola bude zaměřena na výsledky výzkumu, kde podle předchozí kapitoly sestavím kategorie příčin odchodu z premiérského postu a každou kategorii zvlášť zhodnotím a nakonec podle poznatků z nasbíraných dat obecně stanovím, jakou roli hrál předseda vlády v průběhu roku 1912 až 1941.

Výčet premiérů od roku 1912 do roku 1941

Období Taišó

Saiondži Kinmoči (30. 8. 1911–21. 12. 1912)

Saiondži převzal předsednický post po generálu Kacurovi Taróovi a bylo to po třech již podruhé, co tuto funkci vykonával. Stejně jako jeho předchůdce se i on musel snažit vypořádat s hrozící finanční krizí.¹ Končilo totiž období poválečného ekonomického růstu, ve kterém Japonsko po čínsko-japonské a rusko-japonské válce těžilo z nově získaných území a velkých vládních investic do průmyslových odvětví.²

Předošlý kabinet generála Kacury uplatňoval politiku výrazných škrty ve výdajích týkajících se například vylepšení infrastruktury, škol nebo přístavů, a stejně tak tomu bylo u vlády Saiondžiho, kdy kabinet nepřinesl v oblasti financí žádné výraznější změny.³ Právě naopak, nový ministr financí Jamamoto Tacuo se rozhodl pro ještě razantnější úsporná opatření v podobě škrťů na všech ministerstvech a dále odložení řady hospodářských projektů (například rozšíření železnice).⁴ Toto překvapivě neodradilo voliče strany *Seijūkai*, jejímž předsedou byl právě Saiondži. Strana si dokonce ve volbách v květnu roku 1912 výrazně přilepšila.⁵

Vláda však narazila na nevoli pozemní armády, která už od roku 1907 žádala zvýšení počtu vojenských divizí. Místo plánovaných osmi bylo však přislíbeno vytvoření pouhých dvou.⁶ Navíc začaly zamrzat vztahy mezi Japonskem a USA začaly kvůli územním zájmům v Asii⁷, a proto byly naopak zvýšeny výdaje pro námořní armádu, aby se v případě vojenského střetu vojenského střetu mohlo Japonsko bránit. Pozemní armáda však pomohly události na mezinárodní scéně a to byla anexe Koreje roku 1910,

¹ REISCHAUER, Edwin O a Albert M CRAIG. *Dějiny Japonska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-513-5. s. 193.

² Reischauer a Craig, s. 192.

³ SIMS Richard. *Japanese political history since the Meiji renovation 1868–2000*. 1. publ. London: Hurst, 2001. ISBN 18-506-5452-2. s. 97.

⁴ Sims, s. 101.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

⁷ LABUS, David. *Japonsko*. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-426-5. s. 88.

a s tím potřeba bránit větší území. Kromě toho roku 1911 probíhala revoluce v Číně a bylo tak logické, že je třeba být pro všechny případy, ať už k útoku nebo obraně, dobře připraven.⁸

Navíc zemřel ministr armády a na jeho místo nastoupil generál Ueahara Júsaku, který nejdříve přislíbil, že je ochoten s výdaji pro armádu počkat, dokud se finanční situace nezlepší. Jakmile však nastoupil na ministerský post, hned názor změnil a začal na vládu vyvíjet nátlak.⁹ Saiondži se pokusil spor řešit přes Kacuru, který v té době fungoval téměř jako prostředník mezi parlamentem a armádou¹⁰, jenomže ten se tehdejší vyostřeným sporům stranil a spíše uvažoval nad založením vlastní politické strany. Navíc po smrti císaře Mucuhita (posmrtně Meidži) se stal tzv. Velkým komořím, do jehož kompetencí spadalo poskytování rádcovství novému císaři Jošihitovi (posmrtně Taišó).¹¹

Po smrti císaře začala armáda nátlak na vládu ještě více stupňovat a ministr armády hrozil demisí. Saiondžimu nezbylo nic jiného, než jít požádat o radu a domluvit se s generálem Jamagatou¹². Nedosáhl však žádného výsledku, neboť mu byl nabídnut kompromis, že ministři stáhnout demisi, pokud se zřídí výše zmiňované divize. Vláda nabídku odmítla, načež 2. 12. 1926 podal Uehara císaři demisi.¹³ Podle tehdejšího politického systému to fungovalo tak, že pokud armádní nebo námořní ministr rezignoval a armáda nenominovala nového ministra, padla celá vláda.¹⁴ To se i stalo, neboť Saiondžihovo do kabinetu nebyl jmenován nástupce armádního ministra, za což byl částečně zodpovědný generál Jamagata, na jehož popud odmítaly obě armády dosadit na post jednoho ze svých

⁸ Sims, s. 102.

⁹ Sims, s. 102.

¹⁰ Reischauer a Craig, s. 224.

¹¹ Sims, s. 103.

¹² Generál Jamagata Aritomo byl jednou z předních postav japonské politiky od počátku období Meidži až do jeho smrti roku 1922. Patřil mezi *genró* a byl to on, kdo měl největší podíl na jmenování předsedy vlády. Sám také dvakrát funkci premiéra přímo zastával. Byl zastáncem konzervativní politiky a nepřikláněl ke spolupráci s politickými stranami.

¹³ Sims, s. 104.

¹⁴ REISCHAUER, Robert Karl. *Japan, government-politics*. New York: AMS Press, 1978, 221 p. ISBN 04-041-4589-2. s. 102.

generálů v aktivní službě.¹⁵ Saiondži Kinmoči a jeho vláda 5. 12. 1911 oficiálně končí.¹⁶

Kacura Taró (21. 12. 1911–20. 2. 1913)

Po šestnácti dnech od pádu Saiondžeho vlády, tedy 21. 12. 1911 usedl na premiéřské křeslo Kacura Taró a to již po třetí ve své politické kariéře. To se nelíbilo veřejnosti, pro kterou byl Kacura stoupencem armády a loutkou generála Jamagaty.¹⁷ Také byl císařovým komořím, tudíž jeho nástup na post premiéra vypadal jako zneužití císařovy moci.¹⁸

Navíc patřil k bývalému knížectví Čóšú, proti kterému se počátkem roku 1912 začalo formovat tzv. Hnutí na obranu ústavy (*Goken undó*), které se v rámci začátku nového období *Taišó* dožadovalo podobných demokratických reforem, jako tomu bylo po nástupu císaře Meidžiho, včetně odstranění představitelů klanové kliky *Saččo* (*Saččo hanbacu*) z politiky.¹⁹

Nicméně už od svého druhého premiéřského postu se Kacura s generálem Jamagatou začal názorově rozcházet. Nejenže už se nedistancoval od parlamentu, ale dokonce hodlal založit vlastní politickou stranu. S tím jak nastoupil na post komořího, byl povýšen mezi *genró* a navíc získal titul prince, tudíž už ani nebyl vůči Jamagatovi níže postavený, což také k ochladnutí vztahů nemálo přispělo.²⁰

Politickou stranu *Rikken Dóšikai* založil Kacura 20. 1. 1913.²¹ Přidali se k němu zejména mladší byrokraté, jelikož ti starší sympatizovali s generálem Jamagatou. Další členové byli například příslušníci strany *Kokumintó*, kteří doufali, že vznikne strana natolik silná, aby mohla

¹⁵ Reischauer, R. K., s. 127.

¹⁶ Sims, s. 104.

¹⁷ Reischauer a Craig, s. 224.

¹⁸ Sims, s. 105.

¹⁹ Reischauer a Craig, s. 225.

²⁰ Reischauer, R. K., s. 128.

²¹ Tamtéž.

konkurovat straně *Seijūkai*.²² Nakonec se jí sice podařilo zajistit si 90 křesel v dolní sněmovně, ale to jí nestačilo k získání parlamentní většiny.²³

Během svého působení v kabinetu dokázal Kacura, že armádním složkám určitě nenadržuje. Zaprvé souhlasil s odkladem vytvoření oněch dvou divizí, na kterých armáda stále trvala.²⁴ Vyřešil ale také problém s námořní armádou. Ta požadovala rozšíření počtu námořních flotil a hodlala použít osvědčeného způsobu nátlaku, tedy hrozila odvoláním námořního ministra. Kacura s tímto počítal, proto si vyžádal u císaře reskript, který stanovil, že pokud armáda odvolá ministra, musí jmenovat nástupce. Nicméně namísto toho, aby to veřejnost uznala jako snahu o boj s vojenskou složkou, byl tento počín ostře kritizován jakožto zneužití císařovy moci.²⁵

Hnutí za obranu ústavy požadovalo odstranění klanové kliky a vyžadovala podání demise vlády, tyto požadavky provázely protesty a demonstrace a zejména po použití císařského reskriptu se situace ještě více zintenzivnila.²⁶

Straně *Seijūkai*, která na začátku vládu podporovala, se poté chystala vládě vyslovit nedůvěru. Dne 9. 2. 1913 se Kacura pokusil o poslední záchranu. Nechal předsedu strany, tedy Saiondžiho Kinmočiho předvolat do císařského paláce, kde mu císař navrhl, aby jeho strana stáhla vyslovení o nedůvěře vlády. Ačkoliv bylo jasné, že požadavek pocházel z Kacurovy strany, a že tentokrát opravdu zneužil císařské moci, nemohl Saiondži a jeho strana císaře neuposlechnout.²⁷

O den později vrcholily protesty a před budovou parlamentu se sešel obrovský dav, který opětovně požadoval demisi vlády.²⁸ Kromě toho strana *Seijūkai* nakonec stejně vládě nedůvěru vyslovila. Kacura si uvědomil

²² Sims, s. 105.

²³ Reischauer, R. K., s. 129.

²⁴ Sims, s. 105.

²⁵ Reischauer a Craig, s. 224.

²⁶ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Svoboda, 1986, s. 384–385.

²⁷ Sims, s. 106–107.

²⁸ Reischauer a Craig, s. 225.

bezvýchodnost situace a ještě v ten den, tedy 10. 2. 1913 se rozhodl ze svého premiérského postu odstoupit.²⁹

Jamamoto Gonnohjóe (20. 2. 1913 – 16. 4. 1914)

Nástupcem Kacury se nemohl znovu stát Saiondži vzhledem k tomu, že neuposlechl císařského rozkazu.³⁰ Namísto něj byl do premiérského postu vybrán admirál Jamamoto Gonnohjóe, který pocházel ze *Sacumy*.³¹ Jakmile byl Kacura na předsednickém postu vystřídán, protesty a demonstrace pořádané Hnutím za obranu ústavy se na nějaký čas uklidnily.³²

Moc strany *Seijúkai* během tohoto vládního období velmi zesílila, neboť byla ve vládě zastoupena šesti ministry a sám Jamamoto byl spolupráci se stranou nakloněn a podporoval její cíle. Tím bylo třeba celostátní vylepšení infrastruktury nebo investování do regionů a jejich rozvoje, což bylo v plánu už od roku 1906, ale kvůli rozpočtovým škrtkům a hrozící finanční krizi se to neustále odkládalo.³³ Mimo jiné snížili výdaje a to hromadným propouštěním úředníků a celkově snížením nepotřebných byrokratických postů. Místo některých úředníků byli na vlivná místa jmenováni členové strany *Seijúkai*, čímž její postavení jenom zesílilo.³⁴ S tímto nesouhlasilo námořnictvo, které opětovně požadovalo navýšení rozpočtu, to však nebylo možné, neboť peníze byly připraveny právě k rozšíření infrastruktury a zlepšení regionálního rozvoje. Navíc by se muselo oddálit snížení daní, kvůli kterému na vládu tlačila hospodářská komora.³⁵

I přes počáteční protesty a nevoli Tajné rady a *genró* si tato vláda prosadila důležitou reformu.³⁶ A tou bylo, že obsazovat vysoké armádní posty už nemuseli jen generálové a admirálové v aktivní službě, ale i ve

²⁹ Sims, s. 107.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Reischauer, R. K., s. 130.

³² Reischauer a Craig, s. 225.

³³ Sims, s. 114.

³⁴ Reischauer a Craig, s. 225.

³⁵ Sims, s. 115.

³⁶ Sims, s. 114–115.

výslužbě.³⁷ Ačkoliv toho nikdo nevyužil, byla tato reforma přece jenom brána jako krok proti oligarchické elitě a narazila zejména na nelibost generála Jamagaty, který sám tato omezení roku 1899 zavedl.³⁸

Navzdory výše zmíněným problémům si vláda do roku 1914 vedla dobře, nicméně v lednu onoho roku vyšlo najevo, že vysoce postavení členové námořní armády, byli zapleteni do přijímání úplatků.³⁹ Německá firma Siemens, která dodávala námořní armádě výbavu bitevních lodí, si zajistila monopolní postavení tím, že členům námořnictva, kteří obchod obstarali, dávala ilegální 15%provizi. Právě na začátku roku 1914 se však objevila na trhu britská firma Vickers s lukrativnější nabídkou a to byla 25% ilegální provize za zajištění nákupu bitevního křižníku Kongo. Poté, co se to společnost Siemens dozvěděla, jeden z jejich pracovníků vypustil informace na veřejnost. Reakce společnosti na sebe nenechala dlouho čekat a začátkem února vypukla druhá série masivních protestů, které svým počtem překonaly demonstrace konané přesně o rok dříve.⁴⁰

Dolní sněmovna udělala škrty v rozpočtu námořního ministerstva, ale to společnost neuklidnilo.⁴¹ Ačkoliv nebylo admirálovi Jamamotovi dokázáno, že by byl do skandálu osobně zapleten, musel jakožto premiér a člen námořní armády nést kolektivní vinu a tak byla jeho kabinetu vyslovena nedůvěra.⁴² Jamamoto si byl vědom toho, že díky předešlým reformám za ním navíc nestáli ani členové *genró*, Tajné rady či byrokraté a tak raději 23. 3. 1914 rezignoval.⁴³

Ókuma Šigenobu (16. 4. 1914–9. 10. 1916)

Ókuma Šigenobu byl japonský politik aktivní především během období *Meidži*. Založil dokonce vlastní politickou stranu *Kenseitó*, z které později vznikla strana *Kokumintó*. Od roku 1908 se však v politice příliš

³⁷ Reischauer a Craig, s. 225.

³⁸ Sims, s. 114.

³⁹ CAIGER, John a R. H. P. Mason. *A History of Japan (Revised Edition)*. New York: Tuttle Pub, 2011. ISBN 9781462900978. s. 162.

⁴⁰ Sims, s. 115.

⁴¹ Reischauer, R. K., s. 130.

⁴² Sims, s. 115.

⁴³ Caiger a Mason., s. 162.

nepohyboval a bylo tudíž značně překvapivé, že ho *genró* jmenovali na post premiéra.⁴⁴

Důvod jeho zvolení byl jednoduchý. Po řadě skandálů a neutichajících demonstrací bylo třeba na post zvolit někoho neutrálního, někoho kdo by nevzbuzoval nevole veřejnosti a tím byl právě Ókuma, který byl díky svým řečnickým schopnostem ve společnosti populární.⁴⁵

Za záměrem *genró* stála navíc snaha oslabit pozici strany *Seijúkai*. Cíle chtěli dosáhnout pomoci strany *Dóšikai*, která měla svým programem blízko k bývalé straně Ókumy.⁴⁶ Strana *Dóšikai* vládu sice podporovala a dokonce měla ve vládě zastoupení pěti ministrů, z nichž byl ministr zahraničí Kató Takaaki (známý také pod jménem Kató Kómei) jejím stranickým předsedou, to jí však nezajistilo parlamentní většinu a její politická moc byla stále značně omezená.⁴⁷ Ókuma proto rozpustil dolní sněmovnu parlamentu a v březnu 1915 vypsál předčasné volby.⁴⁸

Zvláštností těchto voleb byla vůbec první moderní předvolební kampaň v Japonsku. Ókuma i jeho ministři jezdili po celé zemi, vystupovali s projevy na předvolebních shromážděních a slibovali finanční výpomoc stále ještě nerozhodnutým regionům. Zároveň se nebáli využít moci policie a úředníků k zastrašování a výhrůzkám.⁴⁹ Strana *Dóšikai* navíc získala podporu všech voličů, kteří se neztotožňovali s politikou strany *Seijúkai*.⁵⁰ Výsledkem bylo jasné vítězství strany *Dóšikai* v březnových volbách (153 křesel v dolní sněmovně) a zároveň to bylo poprvé od roku 1900, tedy od založení strany *Seijúkai*, kdy nezískala parlamentní většinu.⁵¹ *Seijúkai* poté přešla do opozice a pustila se do kritiky zahraniční politiky Ókumova kabinetu.⁵²

⁴⁴ Sims, s. 116.

⁴⁵ JANSEN, Marius B. *The making of modern Japan*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2000. ISBN 06-740-0991-6. s. 501.

⁴⁶ Reischauer a Craig, s. 226.

⁴⁷ Caiger a Mason., s. 162.

⁴⁸ Reischauer a Craig, s. 226.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Sims, s. 116.

⁵¹ Reischauer a Craig, s. 226.

⁵² Reischauer, R. K., s. 131.

Velmi brzy však *genró* zjistili, že vítězstvím strany *Dóšikai* nad *Seijúikai* se v podstatě nic nezměnilo. Strany se mohly lišit programem a cíli, ale upevňovat svou politickou moc chtěly obě. Značnou nelibost u generála Jamagaty vyvolal hlavně předseda strany Kató a to svým chováním na postu ministra zahraničí. Nepsaným zvykem bylo, že veškerá jednání na mezinárodním poli se předem v tajných dokumentech předložily *genró* i Tajné radě a počkalo se na schválení z jejich strany. Ministr Kató však tento zvyk naprosto obešel a bez jejich souhlasu roku 1914 potvrdil Velké Británii podporu v první světové válce a připojení se na stranu Trojdohody, načež v srpnu téhož roku vstoupilo Japonsko do války proti Německu.⁵³

Podobným počínáním zaskočil členy oligarchie, když předložil v lednu 1915 Číně tzv. 21 požadavků. Poté co na konci roku získalo Japonsko všechny německé državy v Číně, se ministr zahraničí rozhodl, že je ideální čas na ukořistění většího čínského území. 21 požadavků bylo rozděleno do 5 kategorií, z nichž zejména pátá část pobouřila čínskou vládu. Stanovila totiž, že Čína přijme japonské poradce v oblasti mezinárodní politiky, ekonomie a vojenských záležitostí. Dále mělo Japonsko dodat Číně vlastní policejní sbor. Jednou z reakcí Číny byl bojkot japonského obchodu a také žádost západních mocností o pomoc. Výsledkem bylo, že Japonsko muselo požadavky pozměnit a pozměněnou verzi už čínská vláda podepsala. Problém v podstatě nespočíval v agresivní politice vůči Číně, nýbrž v tom, že takto důležitý krok na mezinárodní scéně byl učiněn bez informování představitelů oligarchie.⁵⁴ Kató nakonec na nátlak *genró* a zejména generála Jamagaty podal v červnu 1915 demisi.⁵⁵

K úplnému pádu vlády pak přispěl tzv. skandál *Óura*. Šlo o to, že v červenci 1915 vyplynulo na povrch, že ministr zemědělství a zároveň i vnitřních záležitostí Óura Kanetake uplácel finančními prostředky strany *Dóšikai* tajemníka dolní komory parlamentu, aby při březnových volbách nerozhodným poslancům poradil přiklonit se k výše zmíněné straně.⁵⁶

⁵³ Reischauer a Craig, s. 226.

⁵⁴ Caiger a Mason., s. 173–174.

⁵⁵ Sims, s. 117.

⁵⁶ MITCHELL, Richard H. *Political bribery in Japan*. Honolulu, Hawaii: University of Hawai'i Press, 1996. s. 28.

Ministr 29. července 1916 rezignoval a kabinet kvůli skandálu ztratil popularitu.⁵⁷ To vyústilo v hromadnou demisi všech ministrů,⁵⁸ které nakonec následoval i předseda vlády a roku 1916 i on rezignoval a nadobro zmizel z politické scény.⁵⁹

Terauči Masatake (9. 10. 1916–29. 8. 1918)

Maršál Terauči Masatake, který pocházel z knížectví Čóšu, byl na premiérský post osobně jmenován generálem Jamagatou. Ten chtěl mít vládu zase pod kontrolou a bez vlivu politických stran. Kabinet byl z toho důvodu složen výhradně z nestraničských ministrů.⁶⁰

Jamagata byl navíc stále rozhořčen z chování bývalého ministra zahraničí Katóa Takaakiho, bylo tedy třeba oslabit postavení jeho politické strany, která se po sloučení s dalšími dvěma malými stranami nově přejmenovala z původního *Dóšikai* na *Kenseikai*. Naopak předseda strany *Seijūkai* Hara Takaši (známý také pod jménem Hara Kei) se snažil s Jamagatou vztahy urovnat. Už během vládního období Ókumy Šigenobua ho začal často navštěvovat, přičemž prodiskutovali aktuální dění a hlavně se snažili najít kompromisy mezi politickými stranami a oligarchií. Nakonec přislíbil, že bude podporovat Teraučiho vládu, pokud nebude stát v cestě zájmům strany.⁶¹

Plánem nebylo jen oslabení moci strany *Kenseikai*, ale celkové vyvážení poměrů v dolní sněmovně, kde by žádná strana neměla naprostou většinu. Proto Terauči nechal v prosinci 1916 dolní sněmovnu rozpustit a vyhlásil nové volby. Ačkoliv už vláda do voleb nezasahovala tolik, jako při těch březnových roku 1915, stejně bylo dohlédnuto na to, aby byli preferováni neutrální členové parlamentu. Po volbách byla strana *Kenseikai* oslabena na pouhých 121 křesel, naopak strana *Seijūkai* si přilepšila a v dolní sněmovně získala 165 křesel.⁶²

⁵⁷ Mitchell, R. H., s. 32-33.

⁵⁸ Reischauer, R. K., s. 131.

⁵⁹ Sims, s. 117.

⁶⁰ Jansen, M. B., s. 502.

⁶¹ Reischauer a Craig, s. 227.

⁶² Sims, s. 118-119.

I když to tak kvůli nestrannickému uspořádání vlády ze začátku nevypadalo, tak vláda dokázala se stranami spolupracovat a po řadě kompromisů byly dokonce schváleny finanční prostředky jak pro ekonomický rozvoj regionů, tak i pro pozemní a námořní armádu.⁶³ Nicméně vztahy mezi generálem Jamagatou a Teraučim začaly zamrzat a to ze stejného důvodu jako tomu bylo s generálem Kacurou. Teraučí už nehodlal pokračovat ve funkci předsedy vlády plnícího pouze Jamagatovy rozkazy a tak zamýšlel svůj post opustit.⁶⁴ Jamagata jej však přemluvil, aby počkal, dokud se nerozhodne o dvou důležitých záležitostech týkajících se mezinárodní politiky. První záležitost se týkala uzavření nové čínsko-japonské smlouvy za dozoru západních mocností. Jednalo se o dohodu Iši-Lansing, ve které se Japonsko zavazovalo k respektování teritoriální integrity Číny, přičemž Japonsku byly ze strany západu přiznány zvláštní zájmy v Číně. Druhá otázka měla rozhodnout, zda pošle Japonsko své vojáky na Sibiř jako pomocnou sílu při potlačování Bolševické revoluce, což se nakonec roku 1918 stalo.⁶⁵

Roku 1917 postihla Japonsko neúroda a už z tak malých zásob rýže začala být většina států skupována a posílaná na frontu, jak japonským, tak spojeneckým vojákům. Situace vyvrcholila roku 1918, kdy začaly propuknout takzvané rýžové bouře (*komesódó*). Kolébkou nepokojů byla prefektura Tojama, jež byla rýžovou oblastí. Bouře probíhaly formou nárazových akcí na sklady s rýží a postupně se šířily až do průmyslových oblastí. Demonstrace byly tak obrovské, že v několika městech musela být povolána armáda k jejich potlačení. Navíc bylo zakázáno celý incident zveřejňovat v tisku.⁶⁶ Když se demonstrace začaly blížit až k hlavnímu městu, začalo být nejen jasné, že tehdejší vláda bude muset odstoupit, ale hlavně, že ji bude muset nahradit vláda úzce spolupracující s politickými stranami.⁶⁷ Ačkoliv první reakcí premiéra bylo, že musí převzít zodpovědnost a zůstat v úřadu i během těchto nepokojů, tak poté co sklidil kritiku ze strany *Kenseikai*, tisku a dokonce i horní komory parlamentu,

⁶³ Caiger a Mason, s. 162.

⁶⁴ Sims, s. 119.

⁶⁵ Labus, s. 100.

⁶⁶ Vasiljevová, s. 400–401.

⁶⁷ Caiger a Mason, s. 162.

21. 8. 1918 rezignoval a svůj post přenechal i přes počáteční nevoli Jamagaty, Harovi Takašimu.⁶⁸

Hara Takaši (29. 8. 1918–4. 11. 1921)

Jak bylo již zmíněno, situace v roce 1918 si žádala vládu, ve které budou zastoupeny politické strany a i pro Teraučiho se jevil jako nejvhodnější kandidát předseda strany *Seijūkai* Hara Takaši.⁶⁹

Hara Takaši⁷⁰ byl vůbec poprvé v japonské historii člověk bez šlechtického titulu či armádní hodnosti, který se stal předsedou vlády.⁷¹ V oblasti politiky se pohyboval již dlouho a vystřídal několik ministerských postů. Za zmínku stojí hlavně jeho funkce na pozici ministra financí během vládního období Saiondžiho Kinmočiho (1906 – 1908), kdy začal plánovat řadu projektů na rozvoj Japonska, které mohl konečně začít realizovat.⁷² Projekty zahrnovaly podporu regionů loajálních Harově straně⁷³, výstavbu nových škol a univerzit, nové vzdělávací programy, rozšíření železniční a telefonní sítě, opravy přístavů, mostů, cest a mnoho dalšího.⁷⁴ Dále zrušil systém okresních úřadů v prefekturách a tím oslabil byrokratickou kontrolu měst a vesnic.⁷⁵ Snížil i volební daňový cenzus z deseti jenů na tři jeny, čímž se sice navýšil počet voličů, avšak ti, kteří disponovali volebním právem, nadále zůstávali minoritní skupinou.⁷⁶

Harovým dalším cílem bylo stabilizovat strukturu vlády. Neměl tendence ji měnit, pouze chtěl omezit postavení mocenských skupin (jak představitelů *genró*, tak Tajné rady) a pomocí kompromisů s nimi vycházet.⁷⁷ Velmi brzy se mu podařilo tento cíl začít realizovat a zanedlouho získal vliv napříč všemi sociálními a politickými skupinami. Projekty na zlepšení jednotlivých regionů Japonska mu získaly přízeň tamějších politiků a podnikatelů. Po snížení volebního cenzu si naklonil

⁶⁸ Sims, s. 122.

⁶⁹ Reischauer a Craig, s. 227.

⁷⁰ Také známý pod jménem Hara Kei.

⁷¹ NEARY, Ian. *The state and politics in Japan*. Malden, Mass.: Polity, 2002. ISBN 0-7456-2133-3. s. 22.

⁷² Sims, s. 94.

⁷³ Reischauer a Craig, s. 227.

⁷⁴ Sims, s. 131

⁷⁵ Reischauer a Craig, s. 227.

⁷⁶ Neary, s. 24.

⁷⁷ Reischauer a Craig, s. 227.

skupinu maloročníků, kteří dostali možnost volit.⁷⁸ Hara se snažil spolupracovat také s opoziční stranou *Kenseikai*, která mu později při schvalování zákonů nijak zvlášť neoponovala. Stejně tak se Hara pokoušel pomocí kompromisů domluvit s horní komorou parlamentu a to mu bylo velkou výhodou, při schvalování rozpočtů, které přes horní komoru často neprošly.

Lze konstatovat, že vliv mezi politickými a sociálními skupinami by Hara získával mnohem hůř, kdyby nenastoupil do funkce zrovna v období nové generace, kdy se na politické scéně objevovali nové politické osobnosti a armádní činitelé, zatímco významných a vlivných osob starší generace výrazně ubývalo. Z *genró* zůstali pouze tři muži, přičemž Macukata Masajoši byl v politice již neaktivní, Jamagata Aritomo zasahoval do politiky už jen příležitostně a Saiondži Kinmoči byl jakožto bývalý předseda strany *Seijūkai* politickým stranám nakloněn.⁷⁹ Armádní důstojníci, kteří nově nastoupili do funkce, sice dávali najevo, že jsou proti spolupráci s parlamentem, ale chyběla jim prestiž jejich předchůdců, a proto museli ke kompromisům s parlamentem přistupovat.⁸⁰

Díky poválečnému růstu, kdy Japonsko finančně prosperovalo, se lehce zvýšily platy rolníků a cena rýže poklesla, proto rýžové bouře z roku 1914 ustaly. Nicméně dělnická hnutí a stávky úplně nevytizely.⁸¹ Ve společnosti i u nové generace politiků se začalo probouzet i liberální myšlení, které bylo podníceno vítězstvím západních spojenců v první světové válce.⁸² Japonské obyvatelstvo začalo mít potřebu se více podílet na chodu japonské politiky a stále častěji se objevovali politicky aktivní univerzitní profesori, podnikatelé, tisk kritizující vládu nebo nové radikální ultrapravicové myšlenky.⁸³ Vedle toho stále přetrvávala vlna protestů proti jednotkám vyslaným na Sibiř, které byly již výše zmíněny ve spojitosti s premiérem Teraučim Masatakem (1916-1918).⁸⁴ Celkově se tyto

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Sims, s. 130-132.

⁸⁰ REISCHAUER, Edwin O. *Japan, past and present*. Tokyo, Japan: Charles E. Tuttle, 1953. s. 146.

⁸¹ Reischauer, R. K., s. 138.

⁸² Reischauer, E. O., s. 147.

⁸³ Reischauer a Craig, s. 232.

⁸⁴ Reischauer a Craig, s. 229.

ekonomické, politické a sociální změny označují termínem „demokracie *Taišó*“ a jsou vymezeny léty 1912–1926.⁸⁵

Ačkoliv Harův kabinet položil základy parlamentní demokracii a vlády pomocí kompromisů, vůči vlně stávek a politické angažovanosti obyvatelstva se stavěl velmi konzervativně a nechal je stejně jako jeho předchůdci násilně potlačovat policií, přičemž využíval zákona o ochraně pořádku.⁸⁶ Sám Hara se netajil názorem, že úplná demokracie je pro chod státu nebezpečná a obával se momentu, kdy by vláda mohla být plně svěřena do rukou lidu.⁸⁷

Co se týče zahraniční politiky, ustupoval Hara od agresivní politiky a místo toho se chtěl zaměřit spíše na vnitrostátní rozvoj, než na získávání nových území. Nebyl ani nakloněný vyslání japonských jednotek na Sibiř a ohledně této otázky vedl spor s armádními činiteli, který zůstal nedořešený během jeho života nedořešený a až roku 1922 se vlivem ztenčujících se finanční prostředků začala vojska ze Sibíře postupně stahovat.⁸⁸

Vypadalo to, že se Japonsko odprošťuje od vlády mocenských skupin a vlivu šlechtických rodin a má nakročeno k tomu stát se parlamentní demokracií.⁸⁹ Kabinet Hary Takašiho takto fungoval na japonské poměry překvapivě dlouhé tři roky a zdálo se, že by vydržel ještě déle, kdyby 4. 11. 1921 nedošlo k vražednému atentátu na Haru ultrapravicovým fanatikem. Tímto datem tedy končí kabinet Hary Takašiho.⁹⁰

Takahaši Korekijo (13. 11. 1921–12. 6. 1922)⁹¹

Saiondži jako Takašiho nástupce navrhl ministra financí Takahašiho Korekija. S návrhem nakonec souhlasil jak Jamagata, tak Macutaka a ani převážná většina předních vůdců strany *Seijūkai* nic nenamítala.⁹²

⁸⁵ Reischauer a Craig, s. 228.

⁸⁶ Sims, s. 126.

⁸⁷ Sims, s. 130.

⁸⁸ DREA, Edward J. *Japan's Imperial Army: its rise and fall, 1853–1945*. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2009. ISBN 07-006-1663-2. s. 144–145.

⁸⁹ Sims, s. 132–133.

⁹⁰ Reischauer a Craig, s. 228.

⁹¹ Od Harovy smrti 4. 11. 1921 byl po dobu devíti dní dočasným premiérem ministr zahraničí Učida Kósai.

V souvislosti s jeho kabinetem by bylo dobré zmínit Washingtonskou konferenci, kde Japonsko uzavřelo tři dohody. První dohodou byl tzv. pakt čtyř mocností mezi Japonskem, Velkou Británií, Spojenými státy a Francií, v němž se státy zavázaly ke vzájemným konzultacím v případě ohrožení jejich jednotlivých držav. Druhý pakt pěti mocností určoval poměr tonáže bitevních lodí Velké Británie, Japonska, Spojených států, Itálie a Francie, aby se udržela vojenská rovnováha v tichomoří. Třetí dohoda, pakt devíti mocností, se zabývala otázkou Číny a v podstatě uznala Japonské zájmy v Mandžusku, i přestože zároveň potvrzovala suverenitu Číny.⁹³

Problém v Takahašiho krátké vládě spočíval v tom, že on sám byl především ekonom a nikoliv politik a proto se nedokázal náležitě vyrovnat s nově vyvstálými potížemi uvnitř strany *Seijūkai*.⁹⁴

Po Harově smrti se rozpadla pospolitost strany *Seijūkai*. Vznikla propast mezi mladou a starší generací a objevily se různé frakce strany.⁹⁵ Mezi šlechtickými členy strany vznikala rivalita a s blízcími se volbami se rozepře o moc zintenzivňovaly. Movitější členové si za pomoci svého bohatství vybudovali vliv a moc a lákali ty méně majetné členy na svou stranu, přičemž poté s dostatečným počtem lidí zakládali vlastní frakce strany. Jedna taková frakce vyvíjela na Takahašiho už od začátku jeho působení nátlak s požadavkem výměny ministra školství a ministra železničních drah. Takahaši skupině nakonec ustoupil a po obou ministrech demisi skutečně vyžadoval. Oba ministři odmítli, načež Takahaši usoudil, že nedokáže zachovat pospolitost strany a sám rezignoval. Na závěr ještě žádal o povolení od prince regenta Hirohita k sestavení nové vlády, ten to však po projednání s *genró* zamítl a tak 12. 6. 1922 padla vláda Takahašiho Korekijoa.⁹⁶

⁹² Sims, s. 133–134.

⁹³ Reischauer a Craig, s. 229.

⁹⁴ Reischauer, R. K., s. 138.

⁹⁵ Reischauer a Craig, s. 230.

⁹⁶ Sims, s. 134.

Kató Tomosaburó (12. 6. 1922–24. 8. 1923)⁹⁷

Roku 1922 zemřel generál Jamagata a tak se úkolu najít nového vhodného kandidáta na premiérský post museli zhostit poslední dva *genró*, tedy Saiondži a Macukata.⁹⁸ Strana *Seijúkai* se rozpadla a ztratila většinu v dolní sněmovně. Žádná strana nebyla natolik silná, aby její představitel mohl být premiérem.⁹⁹ Prvním navrhnutým předsedou vlády byl proto Kató Kómei s předpokladem, že by si strana *Kenseikai* časem zajistila v dolní sněmovně většinu. Toho však Saiondži rázně zamítnul, neboť byl stále chováním Katóa během jeho působení na ve funkci ministra zahraničí (1914-1915) znechucen. Rozhodnutí zůstalo na Macukatovi, který navrhl admirála Katóa Tomosaburóa.

Kató v předchozích dvou vládních obdobích působil jako námořní ministr a funkci přijal pouze na dočasnou dobu, než se strana *Seijúkai* opět sjednotí.¹⁰⁰ Jeho vláda se skládala pouze z členů horní komory parlamentu, byrokratů a armádních činitelů, to však neznamenal, že by s parlamentem nespolečně pracoval. Právě naopak strana *Seijúkai* byla nadále stranou, o kterou se vláda opírala.¹⁰¹

I přestože se jednalo o nejisté přechodné období, kabinetu Katóa se dařilo dobře. Finanční politika byla oproti té Harově umírněnější, ale to neznamenal, že by se rozvoj regionů zanedbával. Také došlo ke schválení nového soudního systému při řešení závažných trestných činů. Byla dokonce zřízena porota k projednávání potenciálního všeobecného volebního práva.

Toto dobře započaté vládní období však nemělo dlouhého trvání, neboť 24. 8. 1923 podlehl Kató vážné nemoci a tím skončila jeho funkce na postu premiéra.¹⁰²

⁹⁷ Učida Kósaí zastával podruhé po dobu devíti dní funkci dočasného premiéra.

⁹⁸ Sims, s. 134.

⁹⁹ Reischauer, R. K., s. 139.

¹⁰⁰ Reischauer a Craig, s. 232–233.

¹⁰¹ Sims, s. 134–135.

¹⁰² Sims, s. 134–135.

Jamamoto Gonnohjoe (2. 9. 1923–7. 1. 1924)

Novým premiérem se stal admirál Jamamoto Gonnohjoe, který funkci předsedy vlády zastával už v letech 1913-1914. Kabinet byl převážně úřednický a stejně jako ten předchozí se skládal především z byrokratů, členů horní komory parlamentu a armádních činitelů. Výjimkou byl například předseda strany *Kokumintó* Inukai Cujoši¹⁰³. Ministři kabinetu byli schopní politici a tak se zdálo, že by tento kabinet mohl mít nakročeno ke slibné vládě, která by byla schopna řešit finanční a sociální problémy Japonska. Do nově zformovaného kabinetu vkládal naděje hlavně Saiondži, místo něhož v minulosti Jamamoto na chvíli převzal funkci předsedy strany *Seijūkai*. Saiondži právě i z tohoto důvodu doufal, že pod jeho vládou se strana, která se začínala rozpadat na malé frakce, znovu sjednotí.¹⁰⁴

O tom zdali by se nové vládě opravdu dařilo, můžeme nyní pouze polemizovat, neboť den před začátkem jejího funkčního období, zasáhl 1. 9. 1923 Japonsko tzv. Velké zemětřesení v *Kantó*, což ovlivnilo pozdější chod vlády i finanční prosperitu Japonska.¹⁰⁵ Nejenomže zemřeli lidé přímo postižení touto katastrofou, ale zároveň se začaly šířit falešné zprávy, že korejští přistěhovalci využili situace a začali trávit studny s pitnou vodou. Vláda proti této falešné zprávě nezakročila, naopak ještě podněcovala protikorejské a zároveň protilevicové nálady, což vyústilo v rozsáhlé pogromy Korejců a levicově orientovaných lidí.¹⁰⁶ Japonské obyvatelstvo utrpělo obrovské ztráty na životech i na majetcích.¹⁰⁷

Uvnitř vlády navíc nastal problém, který nebyl zapříčiněn přírodní katastrofou. Jednalo se o zákon o všeobecném volebním právu. Ten podporoval Inukai a pár dalších ministrů. Jamamoto však k velké nelibosti Inukaie podpořil stažení návrhu zákona o všeobecném volebním právu. Později 27. 12. 1923 došlo k atentátu na prince regenta Hirohita, který však útok přežil. Inukai, jenž si uvědomoval, že během této vlády ke schválení

¹⁰³ Inukai roku 1922 založil novou politickou stranu *Kakušin Kurabu*, která se skládala převážně z bývalých členů strany *Kokumintó*. Stranickým cílem bylo hlavně všeobecné volební právo.

¹⁰⁴ Sims, s. 135.

¹⁰⁵ Sims, s. 136.

¹⁰⁶ Vasiljevová, s. 408.

¹⁰⁷ Sims, s. 136.

zákona o všeobecném volebním právu nedojde, doporučil Jamamotovi i celému kabinetu rezignovat, jelikož to byla vláda, kdo by měl převzít za tento atentát zodpovědnost.¹⁰⁸ Jamamoto vědom si toho, že není dostatečně schopen řešit spory uvnitř vlády a stále přetrvávající finanční problémy po zemětřesení, se opravdu 7. 1. 1924 své funkce vzdal.¹⁰⁹

Kijoura Keigo (7. 1. 1924–11. 6. 1924)

Vzhledem k tomu, že za vlády Jamagaty se jednalo už o druhý kabinet bez politických stran, tak již ke konci Jamagatova vládního období se začali scházet přední představitelé politických stran s cílem tento problém vyřešit.¹¹⁰ Nicméně mezitím začal hrabě Kijoura Keigo vyjednávat jak se Saiondžim, který stále nebyl ochoten navrhnout Katóa Kómeie, ačkoliv byl v té době nejvhodnějším kandidátem, tak Macutakou o svém možném dosazení na post premiéra. Poté, co využil příhodných konexí a uplatnil svůj vliv jakožto jeden z rádců císaře, se mu podařilo zajistit si místo předsedy vlády.¹¹¹

Kijoura přes nelibost politických stran zformoval již třetí vládu bez jejích představitelů. Šlo o konzervativní kabinet skládající se pouze ze členů horní komory parlamentu. Strany proto odmítaly spolupracovat, a proto musela být rozpuštěna dolní sněmovna a 31. 1. 1924 vyhlášeny nové volby.¹¹² Tato jednotvárná vláda zapříčinila, že nespokojené *Kenseikai*, *Kakušin Kurabu* a liberální frakce strany *Seijúkai* začaly spolupracovat a zformovaly druhé Hnutí za obranu ústavy, které podobně jako hnutí z roku 1913 prosazovalo demokratizaci země.¹¹³

Výše zmíněná strana *Seijúkai* se opravdu po dlouhých rozepřích od smrti Hary Takašiho rozštěpila. A to na stranu *Seijú Hontó*, jež chtěla i nadále spolupracovat s vládou a *Seijúkai*, která chtěla ve spolupráci se stranou Katóa Takaakiho *Kenseikai* a Inukaiovým *Kakušin Kurabu* vládu sesadit.

¹⁰⁸ Sims, s. 136.

¹⁰⁹ Reischauer, R. K., s. 140.

¹¹⁰ Reischauer, R. K., s. 141.

¹¹¹ Sims, s. 136.

¹¹² Reischauer, R. K., s. 142.

¹¹³ Reischauer a Craig, s. 232–233.

Ačkoliv se vláda snažila řídit nově vypsané volby konané v květnu 1924, popularita vládní strany *Seijú Hontó* klesla a naopak tři výše zmíněné strany v čele s *Kenseikai* vyšly z voleb vítězně. Nakonec stranám přispěla havárie vlaku, ve kterém cestovali straničtí představitelé. Vláda byla stranami osočena ze snahy zbavit se jich. Po tomto nátlaku politických stran Kijoura 6. 6. 1924 ze své funkce premiéra odstoupil.¹¹⁴

Kató Takaaki (11. 6. 1924–28. 1. 1926)

Kató Takaakiho jsem již zmiňovala během vlády Ókumy Šigenobua (1914-1916), kdy Kató působil jako ministr zahraničí, který předložil Číně 21 požadavků.¹¹⁵ Katóuv kabinet byl vytvořen koalici tří stran *Kenseikai*, *Kakušin Kurabu* a *Seijúkai* a nastalo tzv. období vlády politických stran, které trvalo až do roku 1932. Ačkoliv se nechal Kató inspirovat politickým systémem Velké Británie, politické pravomoce stran byly na rozdíl od pravomocí stran britské monarchie značně omezené a šlo hlavně o to, že ve vládě byli zastoupeni představitelé politických stran s většinovou podporou parlamentu.¹¹⁶

Nejdůležitější reformou tohoto premiéra bylo dlouho očekávané schválení všeobecného volebního práva pro muže nad 25 let (1925). Při schvalování bylo značnou výhodou, že vláda byla koaliční, neboť nebyla žádná jiná dostatečně silná strana v opozici, která by mohla schválení odporovat.¹¹⁷ Počet voličů se až zčtyřnásobil a vyvolal tak mezi obyvatelstvem dojem, že se konečně mohou podílet na politickém dění. Zanedlouho byl však vydán tzv. zákon na ochranu klidu a pořádku, který jejich pravomoce značně omezoval.¹¹⁸ Ten byl vytvořen jako pojistka proti vzniku zejména radikálních skupin a zakazoval vznik skupin usilujících o změnu politického systému, ústavy či odmítání soukromého vlastnictví.

¹¹⁴ Sims, s. 136–137.

¹¹⁵ Caiger a Mason., s. 173–174.

¹¹⁶ Reischauer a Craig, s. 233–234.

¹¹⁷ Reischauer, R. K., s. 143.

¹¹⁸ Reischauer a Craig, s. 234.

Lidem, kteří byli obviněni z aktivit tohoto typu, hrozilo až desetileté vězení.¹¹⁹

Další změny, které vláda přinesla, se týkaly horní komory parlamentu. Už v druhém Hnutí za obranu ústavy bylo jedním z jeho cílů omezení moci horní komory, která často blokovala přijetí zákona, který byl schválen v dolní sněmovně. Kató chtěl původně omezit pravomoci horní komory, na to by ale bylo potřeba změnit ústavu a to bylo nemožné. Spokojil se alespoň s kompromisem a snížil v horní komoře počet příslušníků šlechty a naopak zvýšil počet členů jmenovaných z řad právníků a profesorů.¹²⁰

Strana *Kenseikai*, která byla až do roku 1924 neustále v opozici, přinesla změny, které předtím prosazovat nemohla.¹²¹ Jedna z nich se týkala fiskální politiky. Zatímco vlády podporované stranou *Seijūkai* většinou investovaly do rozvoje Japonska, vláda ve které měla strana *Kenseikai* hlavní slovo se držela spíše šetrné ekonomiky a prosazovala politiku škrťů.¹²² Jeden ze zásadních omezení výdajů byl v armádním odvětví, kde vláda zrušila čtyři vojenské divize.¹²³ Ušetřené peníze byly sice investovány do modernizace vojenských vybavení, ale armáda i přesto ztratila trochu ze své prestiže.¹²⁴

Vzhledem k tomu, že byl Kató znám jako ministr, který předložil Číně 21 požadavků, bylo přirozeně očekávané, že zahraniční politika jeho vlády se bude ubírat agresivním směrem. O to větší bylo překvapení, když na funkci ministra zahraničí jmenoval pacifistu Šideharu Kidžúróa, který kladl důraz na mírovou zahraniční politiku a mezinárodní spolupráci.¹²⁵

Díky rozdílné politice se už roku 1925 začaly strany *Kenseikai* a *Seijūkai* názorově rozcházet. Jak bylo již výše zmíněno, *Kenseikai* chtěla na rozdíl od *Seijūkai* šetřit, a kromě škrťů ve vojenských složkách prosadila

¹¹⁹ Sims, s. 139–140.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Sims, s. 137.

¹²² Sims, s. 140.

¹²³ Reischauer, E. O., s. 150.

¹²⁴ Reischauer, R. K., s. 145.

¹²⁵ Reischauer, R. K., s. 142.

i škrty v administrativě a snížila podstatný počet úředníků, kteří byli často příslušníky strany *Seijúkai*.¹²⁶ V dubnu opustil Takahaši Korekijo jak předsednický post strany *Seijúkai*, tak ministerský post v Katóově kabinetě a strana Inukaie *Kakušin Kurabu* se spojila se stranou *Seijúkai*. V červnu 1925 postupný rozpad koalice vyvrcholil, když dva ministři ze strany *Seijúkai* odmítli schválit návrh rozpočtu pro rok 1926. Jejich cílem bylo donutit Katóa k rezignaci a poté se stranou *Seijú Hontó* vytvořit novou koalici, ve které by už *Kenseikai* nebyla zahrnuta.¹²⁷

Plán vyšel podle představ ministrů a 2. 8. 1925 Kató opravdu rezignoval, nicméně Saiondži, který byl nyní přesvědčen o jeho schopnostech,¹²⁸ ho znovu jmenoval na premiérský post. Kató se stal opět premiérem a tentokrát už pouze se samotnou stranou *Kenseikai*.¹²⁹

Můžeme však už jenom polemizovat nad tím, zdali by kabinet Katóa přinesl nějaké nové změny, jelikož půl roku po nástupu na jeho druhý premiérský post, tedy 28. 1. 1926 zemřel přirozenou smrtí na následky nemoci.¹³⁰

Počátek období Šówa a premiéři spjati s politickými stranami

Wakacuki Reidžiró (30. 1. 1926–20. 4. 1927)

Jako nástupce Katóa byl na post premiéra i post předsedy strany *Kenseikai* jmenován Katóův dlouholetý stoupenec Wakacuki Reidžiró, který hodlal pokračovat ve stejném politickém kurzu.¹³¹ Nicméně i přes stejné cíle nebyl Wakacuki dostatečně schopný vypořádat se s neustálými problémy na politické scéně jako jeho předchůdce.

Hned první spor ve Wakacukiho vládě se týkal ponechání Šidehary Kidžúroa na postu ministra zahraničí, což vedlo ke konfliktu a s vojenskou složkou, která už předchozí vládě Katóa vytýkala mírovou zahraniční

¹²⁶ Reischauer, R. K., s. 143.

¹²⁷ Sims, s. 141.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Reischauer, R. K., s. 146.

¹³⁰ Sims, s. 141–142.

¹³¹ SCALAPINO, Robert A. *Democracy and the party movement in prewar Japan: The failure of the first attempt*. Berkeley, CA: University of California Press, 1962, s. 234.

politiku.¹³² Poté následovala i řada rozepří se stranou *Seijúkai*, která vládě vyčítala příliš šetrné zacházení ve vězení s člověkem obviněným z pokusu o atentát z roku 1923 na tehdejšího prince regenta Hirohita.¹³³ Naopak předseda strany *Seijúkai* Tanaka Giiči byl nepřetržitě obviňován z korupce, konkrétně ze zneužívání finančních prostředků putujících japonským vojákům na Sibiř. Tato obvinění však nebyla nikdy potvrzena.¹³⁴ Nakonec se Wakacuki nepohodl i s předsedou strany *Seijú Hontó* a ztratil tak její vládní podporu.¹³⁵

25. 12. 1926 zemřel císař Jošihito (posmrtně Taišó) a místo něj nastoupil jeho syn Hirohito (posmrtně Šówa). Z úcty k zemřelému a novému císaři se předsedové stran *Kenseikai*, *Seijúkai* a *Seijú Hontó* rozhodli 20. 1. 1927 tajně, bez přítomnosti ostatních členů stran uzavřít příměří. Jednou z podmínek bylo přislíbení rezignace Wakacukiho na premiérském postu a to nejpozději do července téhož roku.¹³⁶

Po uzavření tajné dohody mezi předsedy politických stran se situace na situace na nějaký čas stabilizovala a Wakacukiho pozice se začala upevňovat. Z toho důvodu předseda vlády doufal, že jakmile opustí svůj post, bude znovu požádán, aby se na místo vrátil a zformoval novou vládu. Nicméně koncem roku 1926 zasáhla Japonsko finanční krize. Příčinou byl ustupující poválečný hospodářský růst a přetrvávající dopady zemětřesení v Kantó z roku 1923. Během poválečného růstu vznikala spousta podniků, které v tomto období začínaly krachovat a tak byli podnikatelé nuceni brát si velké půjčky z bank. Aby vláda ulevila velkému finančnímu náporu na banky, vydávala jim skrze Japonskou banku speciální úvěry s nízkými úroky. Skutečné potíže však začaly poté, co se objevily na veřejnosti zvěsti o hrozícím krachu mnoha bank, to mělo za následek vybírání velkých sum vkladateli a banky proto začaly skutečně krachovat.¹³⁷ Mezi nimi byla

¹³² Reischauer, R. K., s. 146.

¹³³ Sims, s. 142.

¹³⁴ Reischauer, R. K., s. 147.

¹³⁵ Sims, s. 142.

¹³⁶ Sims, s. 142–143.

¹³⁷ NAKAMURA, Takafusa. *The interwar economy of Japan: colonialism, depression, and recovery, 1910–1940*. 2. New York: Garland Publishing, 1998. ISBN 0-8153-2706-4. s. 103–108.

i Tchajwanská banka, která v kolonii téměř přebírala roli centrální banky, tudíž bylo třeba ji zachránit.¹³⁸

Namísto zdlouhavé cesty přes parlament se Wakacuki rozhodl předložit žádost o poskytnutí finančních prostředků na záchranu Tchajwanské banky přímo císaři. Tradičně však návrh prošel nejdříve přes Tajnou radu, mezi jejímiž členy byla, bohužel pro Wakacukiho, řada odpůrců strany *Kenseikai* a proto byla žádost 17. 4. 1927 odmítnuta a navíc označena za protiústavní, jelikož se situace nezdála být dostatečně urgentní.¹³⁹ Tajná rada byla však pouze poradním orgánem císaře a Wakacukiho žádost nebyla tudíž oficiálně odmítnuta, nicméně premiér nechtěl zpochybňovat rozhodnutí rady, a proto hned tři dny poté, tedy 20. 4. rezignoval.¹⁴⁰

Tanaka Giiči (20. 4. 1927–2. 7. 1929)

Novým premiérem se stal generál Tanaka Giiči, který se v politice pohyboval již dlouhá léta. Začínal jako voják v čínsko-japonské i rusko-japonské válce pod vedením generála Jamagaty a s postupem let se vypracoval až na pozici armádního ministra, kterou zastával v třech různých kabinetech. Na rozdíl od ostatních armádních činitelů byl nakloněn politickým stranám a po roce 1925 se od vojenské složky začal postupně distancovat, aby se v politickém světě dostal ještě dál. Zanedlouho se stal předsedou strany *Seijūkai*, získal šlechtický titul a byl jmenován mezi členy horní komory parlamentu. Vrcholem jeho politické kariéry byl tento post předsedy vlády, kdy ale zároveň vykonával funkci ministra zahraničí.¹⁴¹

První záležitostí, kterou bylo třeba hned po nástupu Tanaky na premiérský post vyřešit, byla finanční krize způsobena krachem bank. Na pozici ministra financí dosadil zkušeného ekonoma a ředitele Japonské banky Takahašiho Korekija, se kterým nejdříve vyhlásili třítydenní moratorium. Dalším krokem bylo svolání mimořádné schůze parlamentu

¹³⁸ Sims, s. 143–144.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Scalapino, s. 234.

¹⁴¹ HUNTER, Janet. *Concise dictionary of modern Japanese history*. Berkeley: University of California Press, 1984. ISBN 0-52-00-4557-2 s. 221.

k prodiskutování dvou návrhů zákona ohledně Japonské a Tchajwanské banky, které měly opatření upevnit. Oba zákony byly schváleny a tím byla krize na nějaký čas zažehnána.¹⁴²

Jakožto předseda strany *Seijūkai* chtěl Tanaka zajistit její převahu v dolní sněmovně, aby byla schopná přehlasovat možné vyslovení nedůvěry vládě. Strana se svými 190 křesly zaostávala za nově zformovanou stranou *Minseitó*, která vznikla fúzí stran *Kenseikai* a *Seijú Honto*. Parlament byl proto ještě před svým pravidelným zasedáním na přelomu let 1927 a 1928 rozpuštěn a na 20. 2. 1928 byly vypsány volby. Těmto volbám, které už byly podle všeobecného volebního práva pro muže, předcházela obrovská předvolební kampaň, která zahrnovala řečnická shromáždění, informační tabule, plakáty, letáky, ale také kupování hlasů. I přes to všechno si strana většinu nezajistila, jelikož získala 217 křesel a strana *Minseitó* 216.¹⁴³ Aby nedošlo k vyslovení nedůvěry vládě, byla další mimořádná zasedání parlamentu dvakrát odložena, nicméně pravidelnému zasedání na sklonku roku 1928 se již vyhnout nedalo a to se také zčásti stalo vládě osudným, jelikož zde byla stranami silně kritizována Tanakovo zahraniční politika.¹⁴⁴

Od roku 1926 se začala na čínském území rozpínat Kuomintangská armáda v čele s Čankajšekem, který do roku 1928 sjednotil téměř celou kontinentální Čínu, kromě Mandžuska. Odezvou na to ze strany vlády bylo svolání tzv. východní konference (*tóhó kaigi*) v červnu roku 1927. Zavádějící název konference může vyvolávat pocit, že se jednalo o konferenci mezinárodní za účasti i jiných států, avšak ve skutečnosti se jednalo o schůzi japonských armádních činitelů. Tanaka na konferenci oznámil, že jeho vláda ustupuje od Šideharovy diplomacie a začíná s tzv. aktivní politikou vůči Číně.

Tato aktivní politika měla dva základní body a to byla ochrana japonského obyvatelstva v Mandžusku a dále snaha zabránit čínské revoluci, aby se rozšířila na mandžuské území a Japonsko si tak mohlo nárokovat

¹⁴² ÖGREN, Anders a Lars ØKSENDAL. *The gold standard peripheries: monetary policy, adjustment and flexibility in a global setting*. New York: Palgrave Macmillan, 2012. ISBN 978-023-0343-177. s. 240.

¹⁴³ Sims, s. 145–146.

¹⁴⁴ Reischauer, R. K., s. 148–149.

speciální postavení, čímž nastavili zcela opačný kurz proti Šideharovi, který respektoval mandžuskou suverenitu.¹⁴⁵ Tanaka se hodlal opírat o místní vojenské vůdce a jedním z nich byl projaponský generál Čang Cuo-lin. Čang se však s vládou názorově rozcházel a proto byl na něj v červnu 1928 spáchán atentát.¹⁴⁶ První podezření padlo na Kuantungskou armádu, která, jak se zdálo, jednala zcela svévolně, bez ohledu na vládu. Armáda však veškerá obvinění popřela a právě za celý tenhle incident s atentátem na generála Čanga sklidil Tanaka při zasedání parlamentu v prosinci 1928 kritiku jak ze strany *Minseitó*, tak od mnoha členů horní komory parlamentu, včetně Saiondžiho Kinmočiho. Největší obavy se týkaly toho, jaký dopad bude mít celá událost na mezinárodní scénu a disciplínu armády.¹⁴⁷ Tanaka nakonec přislíbil, že situaci vyřeší a pokud se prokáže vina armády, budou jedinci, kteří se na atentátu podíleli, přísně potrestáni. Armádní činitelé však nadále vinu popírali. Zde můžeme sledovat upadající moc kliky *Saččó*. Přestože byl Tanaka generálem z *Čóšú* vlivem se už nedokázal vyrovnat předchozím armádním činitelům z výše zmíněného knížectví a respekt armády postupně upadal. Premiér nakonec při audienci u císaře 27. 6. 1929 oznámil, že armáda nemá s útokem nic společného a doufal, že tímto se situace vyřeší. K jeho nemilému překvapení nebyl císař s jeho odpovědí spokojen a náhle audienci ukončil.¹⁴⁸ Předseda vlády prokázal jasnou neschopnost udržet si nad armádou moc, a pokud nezvládl toto, nebyl ani schopen stát v čele vlády celé země. Tanaka okamžitě pochopil, že musí za předešlé události převzít zodpovědnost a rezignoval.¹⁴⁹

Hamaguči Osači (2. 7. 1929–14. 11. 1930)

Poté co padla Tanakova vláda, klesla i oblíbenost strany *Seijúkai*, proto Saiondži vybral jako nového premiéra předsedu strany *Minseitó*

¹⁴⁵ HATA Ikuhiko a COOX Alvin D. Continental expansion, 1905–1941. In: Duus Peter, eds. *The Cambridge history of Japan Volume 6: The Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. ISBN 978-0-521-6572-0 s. 285-287.

¹⁴⁶ Scalapino, s. 236.

¹⁴⁷ Scalapino, s. 236–237.

¹⁴⁸ Sims, s. 148–149.

¹⁴⁹ Scalapino, s. 237.

Hamagučiho Osačiho, který už několikrát zastával ministerskou funkci a byl zkušeným politikem.¹⁵⁰

Na domácí politické scéně se téměř nic nezměnilo a strana *Seijúkai* a *Minseitó* pokračovaly ve vzájemném osočování se z korupce a přílišné provázanosti na koncerny *zaibacu*, konkrétně koncern *Micubiši* a jeho propojením se stranou *Minseitó* a *Micui* se stranou *Seijúkai*. Strany si však neuvědomovaly, že tímto obviňováním ničily prestiž politických stran a obyvatelstvo v ně postupně ztrácelo důvěru a i těmito počiny začínala armáda postupně nabývat na síle.¹⁵¹

Co se týče mezinárodní scény, ministrem zahraničí se opět stal Šidehara a proto se Japonsko, i když ne na dlouho, vrátilo k mírové politice s pevninskou Čínou a utužovalo přátelské vztahy s Velkou Británií a USA. S tím také souvisí Londýnská námořní konference konaná roku 1930, kdy japonská vláda ustoupila svým původním požadavkům na zlepšení poměru tonáže lodí ku prospěchu Japonska a odsouhlasila rozšíření poměrů tonáže stanovené na Washingtonské konferenci i na těžké křižníky.¹⁵² Proti tomuto kroku přirozeně protestovala armáda a vláda byla posléze obviněna z omezování práv armády, jelikož úmluva byla podepsána bez ohledu na jejich souhlas. Ústupek se příliš nezamlouval ani horní komoře parlamentu, straně *Seijúkai* a Tajné radě.¹⁵³

Dalším problémem, se kterým se musela vláda vypořádat, byla světová hospodářská krize. Japonsko se ještě nestihlo zcela zotavit z bankovní krize z roku 1927 a už muselo od roku 1929 čelit další. Hamaguči byl pro politiku škrťů, které se nevyhnuly ani armádním výdajům, čímž si znepřátelil armádní složky ještě více.¹⁵⁴ Nelibě neslo škrty i obyvatelstvo, kterého se krize dotkla nejvíce. Dělníkům byly sníženy platy, rostla nezaměstnanost, na venkově propukaly hladomory a mnoho dalšího. V této době se proto začíná dařit ultrapravicovým skupinám, které po vzoru

¹⁵⁰ Sims, s. 149.

¹⁵¹ Reischauer a Craig, s. 236–237.

¹⁵² SHIMAMOTO, Mayako, ITO Koji, SUGITA Yoneyuki. *Historical dictionary of Japanese foreign policy*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2015. ISBN 978-14-4225-068-0. s. 97.

¹⁵³ Sims, s. 151–152.

¹⁵⁴ Reischauer, R. Karl., s. 153.

Německa a Itálie, kde se k moci dostal Adolf Hitler a Benito Mussolini, chtěly z Japonska také postupně vybudovat militaristický, autoritářský stát.¹⁵⁵ Na to také Hamaguči doplatil, když byl 14. listopadu 1930 postřelen ultranacionalistickým fanatikem. Střelbu sice přežil, ale nebyl schopen nadále vykonávat svou funkci, proto ho ve funkci zastupoval Šidehara až do 14. dubna 1931, kdy Hamaguči následkům zranění podlehl.¹⁵⁶

Wakacuki Reidžiró (14. 4. 1931–13. 12. 1931)

O nástupci Hamagučiho se začalo rozhodovat již na začátku dubna, kdy se jeho zdravotní stav zhoršil. Členové vlády jako jeho nástupce navrhli Wakacukiho Reidžiróa, který premiérský post zastával už roku 1926. Sám Hamaguči návrh schválil a Wakacuki přijal roli jak předsedy vlády, tak předsedy strany *Minseitó*.¹⁵⁷ Wakacuki měl stejné cíle jako Hamaguči a měl v plánu udržet chod vlády ve stejném směru. Na rozdíl od rozhodného Hamagučiho byl Wakacuki člověkem, který se raději přiklonil ke kompromisu, než aby se pouštěl do zbytečných sporů, což mělo později značný vliv na pád jeho vlády.¹⁵⁸

Wakacuki hodlal pokračovat v Hamagučiho politice škrťů, nicméně finanční problémy stále pokračovaly. Finanční krize byla navíc dávána za vinu straně *Minseitó* a nedůvěra v politické strany se čím dál víc zvyšovala, a i když se strana snažila o rozšíření volebního práva i na muže od 20 let (do té doby platilo volební právo pro muže od 25 let), její popularita u krizí nejvíce postihnutým obyvatelstvem neustále klesala.¹⁵⁹ Armáda vycítila oslabení pozice politických stran a uvědomila si, že je ideální čas začít jednat. Ačkoliv měla armáda jednotný cíl a tím bylo postupné zabírání Mandžuska a vzdorování čínské národní armádě, způsoby k dosažení tohoto cíle se lišily. Jedna strana v čele s plukovníky Kuantungské armády Itagakim Seiširóem a Išiwarou Kandžim byla pro pronikání do Mandžuska a následnému militarizování vlády, zatímco druhá skupina se na věc dívala opačně a plánovala nejdříve svrhnout vládu.

¹⁵⁵ Reischauer a Craig, s. 236–240.

¹⁵⁶ Sims, s. 152.

¹⁵⁷ Sims, s. 152–153.

¹⁵⁸ Reischauer, R. Karl., s. 154.

¹⁵⁹ Sims, s. 154.

Zatímco Šidehara se stále pokoušel o smířlivou politiku s Čínskou republikou, oba zmínění plukovníci vypracovali plán k tzv. Mukdenskému incidentu. Jednalo o naplánovaný výbuch japonské železniční trati poblíž Mukdenu v Mandžusku, ze kterého měli obvinít čínské vojáky, aby měli záminku na ně zaútočit a pak dále pronikat do Mandžuska. Návrh byl podpořen i z vyšších armádních kruhů, které dopředu věděly, že předložený plán by ministrem zahraničí nebyl schválen a proto se rozhodli jej naprosto obejít. Plán se opravdu 18. září 1931 uskutečnil a dá se říct, že od té doby armáda už téměř přebírá kontrolu nad japonskou zahraniční politikou.¹⁶⁰

Zdali by se dalo incidentu zabránit, kdyby se premiér nesnažil vyhnout přímému konfliktu a s celkovou situací se lehce nesmířil, je otázka, nad kterou můžeme pouze polemizovat. Dalo by se však říct, že výše zmiňovaná snaha o kompromis za každou cenu definitivně přispěla k pádu jeho vlády. Během vlády Hamagučiho se začala strana *Minseitó* štěpit a vznikaly vnitřní rozpory, které však bývalý premiér dokázal potlačit. Wakacukimu se to ale nepodařilo a strana se postupně rozpadala. Největší ranou pro kabinet byl odchod ministra vnitra Adačiho Kenzóa. Ten už delší dobu sympatizoval s armádou a jejich politikou násilného pronikání do Číny. Sympatizoval také s politikou strany *Seijúkai* a navrhl vytvoření koalice této strany se stranou *Minseitó*. Wakacuki, který nedokázal Adačiho přímo odmítnout mu navrhl, ať to se stranou *Seijúkai* nejdříve prodiskutuje. Ministři zahraničí a financí však silně protestovali, proto Wakacuki nápad zamítl. Výsledkem bylo, že se Adači přestal účastnit vládních schůzí a kabinet, který se nedokázal s touto formou protestu vypořádat, rezignoval.¹⁶¹

Inukai Cujoši (13. 12. 1931–15. 5. 1932)¹⁶²

Po prudkém poklesu popularity strany *Minseitó* navrhl Saiondži po dvouleté pauze kandidáta strany *Seijúkai*. Tím byl samotný předseda strany Inukai Cujoši. V době stoupajícího armádního vlivu se zdála strana, která

¹⁶⁰ GATES, Rustin. Mukden Incident: Lytton Report. In: PEREZ, Louis G. eds. *Japan at war: an encyclopedia*. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, 2013. ISBN 978-159-8847-420. s. 254.

¹⁶¹ Sims, s. 158–159.

¹⁶² Po smrti Inukaie zastával dočasně po dobu 11 dní předsednický post ministr financí Takahaši Korekijo.

více sympatizovala s agresivnější politikou vůči Číně a byla ochotna dělat v tomhle ohledu kompromisy, jako vhodná volba.¹⁶³ Svou relativně pevnou pozici si potvrdila roku 1932, kdy si ve volbách zajistila s 303 křesly převážnou většinu, zatímco strana *Minseitó* klesla na pouhých 146 křesel.¹⁶⁴

Inukai navíc jak se zdálo, byl schopen vypořádat se s finanční krizí a na post ministra financí dosadil Takahašiho Korekija, který dokázal pozvednout japonskou ekonomiku z největší krize. Ačkoliv se pozitivní dopady nemohly projevit hned v tomto vládním období, v dalších letech bylo už možné pozorovat zvýšení vývozu, narůst platů a pokles nezaměstnanosti.¹⁶⁵

Zahraniční politika v Číně už zcela přešla do rukou armády, která od mukdenského incidentu postupovala po Mandžusku neuvěřitelně rychle a již v březnu roku 1932 byl vyhlášen stát Mandžukuo. Jak bylo již zmíněno, strana *Seijúkai* souhlasila s obsazením Mandžuska, ale nebyla spokojena se způsobem, jakým armáda o celé věci rozhodovala, proto samotná vláda v čele s Inukaiem protestovala proti suverenitě mandžuského státu a tato opozice se stala jedním z důvodů pádu vlády a vůbec konce vlády politických stran.¹⁶⁶

Během 30. let vlivem rostoucí moci armády a kvůli inspiraci Itálií a Německem se v Japonsku ve velkém rozrostl počet radikálních pravicových skupin, z nichž byla určitá část tvořena mladými armádními důstojníky. Společnosti měly zpravidla podobné cíle a těmi bylo svržení dosavadní vlády a dosazení vlády militaristické v čele s císařem a následné expanze po asijském kontinentě.¹⁶⁷ Od roku 1932 se tyto skupiny ustavičně pokoušely o násilné svržení vlády. Již v lednu byla vhozena bomba do císařského průvodu, načež vzal na sebe kabinet zodpovědnost a podal demisi, nicméně obratem přišel císařský rozkaz, který rezignaci zakazoval, a tudíž kabinet pokračoval ve vládě. Můžeme si tedy všimnout, že i císař byl

¹⁶³ Scalapino, s. 368.

¹⁶⁴ Sims, s. 159.

¹⁶⁵ Reischauer a Craig, s. 240.

¹⁶⁶ HANE, Mikiso. *Modern Japan: a historical survey*. Boulder: Westview Press, 1986. ISBN 0813303168. s. 255–257.

¹⁶⁷ Reischauer a Craig, s. 245.

narůstajícím vlivem armády znepokojen a doufal, že se kabinetu podaří armádu zpacifikovat. Atentáty však nepřestávaly a o měsíc později byl zavražděn bývalý ministr financí a v březnu ředitel koncernu *Micui*. Série útoků vyvrcholila 15. května atentátem na premiéra Inukaie, který na následky zranění zemřel.¹⁶⁸ Tímto datem končí nejenom Inukaiův kabinet, ale vůbec vláda politických stran jako takových a nastupuje militaristická vláda. Strany však stále existovaly a až do roku 1941 nebyly rozpuštěny, nicméně ve vládě neměly prakticky žádnou moc.¹⁶⁹

Premiéři v období silícího militarismu

Saitó Makoto (26. 5. 1932–8. 7. 1934)

Saiondžiho čekal při výběru nového premiéra složitý úkol. Otázka byla, zda by se měl ještě snažit o nalezení vhodného stranického premiéra nebo podlehnout armádě a přenechat moc jim. Strana *Minseitó* byla však příliš oslabená a s předsedou strany *Seijúkai* neměl Saiondži zrovna vřelé vztahy.¹⁷⁰ Nakonec se rozhodl pro kompromis v podobě admirála Saitóa Makota. Saitó sice nebyl příslušníkem žádné politické strany, ale na rozdíl od svých armádních kolegů neměl ke spolupráci s nimi výhrady.¹⁷¹

Saitó vytvořil tzv. kabinet národní jednoty, který se skládal nejenom z armádních činitelů, ale i úředníků a zástupců politických stran. V té době strana *Seijúkai* ještě měla pocit, že návrat k předchozímu vládnímu systému politických stran ještě není úplně ztracen, avšak v následujících letech tomu bylo vlivem mnoha faktorů naopak a popularita stran čím dál více klesala.¹⁷²

Dopady mezinárodní politiky tohoto kabinetu byly taky jednou z příčin poklesu oblíbenosti politických stran. Poté co byl založen Mandžuský stát, začalo se Japonsko potýkat s nelibostí Společnosti národů, která suverenitu státu neuznala, a japonskou reakcí bylo vystoupení

¹⁶⁸ Reischauer, R. Karl., s. 157.

¹⁶⁹ Hane, s. 258.

¹⁷⁰ BERGER, Gordon M.. Politics nad mobilization in Japna. In: Duus Peter, eds. *The Cambridge history of Japan*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. ISBN 978-0-521-6572-0 s. 107–108.

¹⁷¹ Hane, s. 258.

¹⁷² Berger, s. 107–109.

ze společnosti roku 1933. Ochlazovaly se vztahy s USA i Velkou Británií, na které se Japonsko do té doby primárně orientovalo a bylo ovlivněno ve formování politiky, kultury a společnosti. Politické strany byly v podstatě převzaty ze Západu a tím, že se Japonsko od Západu odklánělo, odklánělo se i od politických stran. Vláda se poté začala soustředit více na domácí scénu a ochranu japonských zájmů na mezinárodním poli.

Změnami na domácí politické scéně bylo například založení tzv. zasedání pěti ministerstev, které včetně funkce premiéra postavilo ministerstvo pozemní i námořní armády, ministerstvo financí a ministerstvo zahraničí nad zbylá ministerstva a přikládalo jim větší důležitost a pravomoce.¹⁷³

Po postupných krocích, které vedly k čím dál většímu oslabování vlivu politických stran, můžeme nabýt dojmu, že vzestup armády k moci probíhal hladce, nicméně kvůli jejím vnitřním rozkolům a rozdílným cílům byla tato cesta značně ztížena. Armáda se rozštěpila na dvě frakce. Frakce císařské cesty (*Kódoha*) byla pro zmobilizování japonských vojsk a připravování se na válku s SSSR, zatímco frakce kontroly (*Tóseiha*) se chtěla zaměřit na modernizaci armády a připravení si vhodného zázemí.¹⁷⁴

Příčina pádu Saitóova kabinetu spočívala v jeho přílišné tolerantnosti a neschopnosti udržet pohromadě všechny mocenské skupiny kabinetu s rozdílnými prioritami.¹⁷⁵ Primární příčinou však byla série korupčních skandálů, ze kterých byli členové kabinetu obviňováni. Situace vyvrcholila odstoupením dvou ministrů, načež sám premiér Saitó rezignoval.¹⁷⁶

Okada Keisuke (8. 7. 1934–9. 3. 1936)

Stejně jako Saitó byl i nový premiér admirál Okada zastáncem umírněné politiky a sestavil podobně smíšený kabinet. Nicméně jednu zásadní změnu Okadův kabinet přinesl a to byla absence členů strany

¹⁷³ Berger, s. 108.

¹⁷⁴ FLATH, David. *The Japanese economy*. New York: Oxford University Press, 2000. ISBN 978-0199278619. s. 61.

¹⁷⁵ Berger, s. 110.

¹⁷⁶ Sims, s. 188.

Seijūkai, která odmítla dosadit její členy na pozice ministrů. Bylo tedy jasné, že strana bude vládě oponovat všemi možnými prostředky a hrozilo i nebezpečí, že se spojí s ultrapravicovými skupinami, což se v podstatě stalo v kauze Minobeho Tacukičiho.¹⁷⁷

Minobe Tacukiči byl japonským akademikem, odborníkem na konstituční právo a zároveň členem horní komory parlamentu. Už během období *Taišó* vypracoval teorii konstitučního japonského státu, kde stanovil, že císařský post je pouze jedním z dalších státních orgánů a dostal se tak do rozporu s politickým výrazem *kokutai*, který hlásal, že císařský post je samostatným orgánem vyvyšující se nad rámec celého státu.¹⁷⁸ Zastánci radikální pravice, zejména tedy armádní činitelé, začali Minobeho myšlenku ostře kritizovat a označili ji za podvratnou. Ke kritice se přidala i strana *Seijūkai*, která v tom viděla spíše zvýšenou šanci pádu vlády. Minobe byl totiž zastáncem pestrého složení kabinetu národní jednoty a proto bylo možné, že vláda bude muset převzít za jeho kontroverzní myšlenky zodpovědnost a rezignovat.

Do protestů proti Minobemu se nakonec zapojil nespočet pravicových organizací, které pořádaly shromáždění a podepisovaly petice žádající si jeho vyloučení z parlamentu. Situace se vyhrotila v únoru 1935, kdy se ultrapravice pokusila o atentát na Minobeho. Aby se předešlo konfliktu, byl Minobe donucen opustit místo v parlamentu i na univerzitě, kde vyučoval. Také byly zakázány jeho knihy a postihnuti byli i jeho následovníci.¹⁷⁹ *Seijūkai* a armáda se však nedočkaly pádu vlády, neboť paradoxně sám císař s masovými protesty proti Minobemu nesouhlasil a dokonce se k jeho teorii přikláněl. Snahy armády a strany *Seijūkai* se nakonec otočily proti nim, když vrcholní armádní důstojníci byli propuštěni ze svých funkcí a nad stranou *Seijūkai* byl ve volbách 1935 zaveden speciální dohled.¹⁸⁰

Mezi propuštěnými důstojníky byl i generál Mazaki Džinzaburó, jež byl jedním z předních zástupců armádní frakce *Kódohy*. Mladí vojáci,

¹⁷⁷ Reischauer, R. Karl., s. 165–166.

¹⁷⁸ Sims, s. 189–190.

¹⁷⁹ Hane, s. 260–261.

¹⁸⁰ Sims, s. 191–192.

kteří k němu vzhlíželi, se rozhodli vzít situaci do vlastních rukou a roku 1935 v srpnu jeden z nich, Aizawa Saburó, zavraždil představitele *Tóseihi*, který Mazakiho zbavil funkce. Soudní proces se obrátil v kritiku *Tóseihi* a Aizawa se nakonec stal v očích společnosti patriotem, který bojoval za svou zem.¹⁸¹ V té době byla už *Kódoha* rozhodnuta, že se pokusí o státní převrat.

22. února byl oznámen přesun 1. divize, jejíž součástí byla velká většina mladých důstojníků z *Kódohy*, do Mandžuska. Situace proto nabrala rychlý spád a 26. února obsadilo asi 1400členné vojsko vládní a policejní budovy v Tokiu, včetně sídla předsedy vlády, který byl jejich hlavním cílem. Během povstání byl zavražděn ministr financí, dozorčí nad vojenským výcvikem a strážce císařské pečeti. Během puče měl být zavražděn i premiér, nicméně místo něj byl omylem zabit jeho švagr a Okada se několik dní poté ukrýval.¹⁸² Vzpoura nebyla potlačena hned, jelikož někteří činitelé pozemní armády se snažili ještě vyjednávat a až poté co se do záležitosti vložil císař, který byl naprosto rozhořčen, byl puč s pomocí námořní armády 29. února potlačen.¹⁸³ Několik důstojníků bylo odsouzeno k trestu smrti a vysoce postavení armádní činitelé, kteří byli vázání na *Kódohu* byli zbavení funkcí. Kabinet vzal za vše zodpovědnost a Okada rezignoval.¹⁸⁴

Hirota Kóki (9. 3. 1936-2. 2. 1937)

Prvním kandidátem na premiérských post byl pro Saiondžiho princ Konoe Fumimaro, jenž byl v oblibě jak mezi členy parlamentu, tak v armádních kruzích. Ten však nabídku odmítl s odvoláním na jeho chatrné zdraví. Do čela vlády byl nakonec vybrán bývalý ministr zahraničí Hirota Kóki.¹⁸⁵

¹⁸¹ Hane, s. 264.

¹⁸² GUOHE, Zheng. February 26 Incident (1936) In: PEREZ, Louis G. eds. *Japan at war: an encyclopedia*. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, 2013. ISBN 9781598847420 s. 85.

¹⁸³ IENAGA, Saburó. *The Pacific War, 1931-1945: A Critical Perspective on Japan's Role in World War II*. New York: Pantheon Books, 1978. ISBN 978-0394734965. s. 45.

¹⁸⁴ Sims, s. 197–199.

¹⁸⁵ YAGAMI, Kazuo. *Konoe Fumimaro and the failure of peace in Japan, 1937-1941: a critical appraisal of the three-time prime minister*. Jefferson, N. C.: McFarland & Company, 2006. 978-0786422425. s. 36–38.

Hirota uplatňoval tvrdší politiku vůči Čínské republice a během jeho vlády byl vypracován plán zahraniční politiky, který stanovil, že Japonsko bude nadále upevňovat svou pozici na východu asijského kontinentu a zároveň se pokusí pronikat na jih čínského území.¹⁸⁶ Větší možnost expanze na Dálném východě měl Japonsku otevřít Pakt proti Kominterně podepsaný s Německem v listopadu roku 1936, kde se obě země zavazovaly k boji proti komunismu.¹⁸⁷

Jedním z prvních opatření po 26. únoru bylo znovuzavedení pravidla, které stanovovalo, že ministrem pozemní a námořní armády se může stát pouze generál v aktivní službě. Nařízení mělo sloužit jako pojistka proti návratu vyloučených armádních činitelů zpět do politiky.¹⁸⁸ Mohlo by se zdát, že po vojenském puči a jeho následném potlačení vliv armády poklesne, nicméně společnost v praxi viděla, co tato mocenská složka dokáže a dostala strach armádě čelit. Proto byl kabinet Hiroty sestaven téměř podle přání armády, konkrétně ministra armády generála Terauchiho Hisaičiho, který chtěl z kabinetu vyloučit všechny příliš liberálně smýšlející politiky.¹⁸⁹ Politické strany však v opozici neutichaly, právě naopak, čím více se armáda chovala autonomně, tím větší kritiku od politických stran sklídila.¹⁹⁰

Vláda Hiroty představovala jakýsi most mezi konzervativismem a militantismem, jelikož armáda sice nabývala na moci, ale politické strany stále ještě představovaly ohrožení nastupujícího militantního systému.¹⁹¹ To potvrzuje i pád pouhých 11 měsíců trvající vlády Hiroty, jenž byl důsledkem vyostřeného sporu mezi Teraučim a příslušníkem strany *Seijūkai* Hamadou Kunimacuem. Hamada na schůzi parlamentu vyslovil názor, že armáda má sklony k diktátorství, což Terauchiho pobouřilo a požadoval po

¹⁸⁶ Hane, s. 267.

¹⁸⁷ DEJMEK, Jindřich. *Nenaplněné naděje: politické a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově (1918-1938)*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 8024607093. s. 294.

¹⁸⁸ Reischauer a Craig, s. 247.

¹⁸⁹ Hane, s. 267.

¹⁹⁰ Sims, s. 202.

¹⁹¹ Reischauer a Craig, s. 246.

Hirotovi rozpuštění parlamentu. Když Hirota odmítl, podal Terauči 23. ledna téhož roku demisi a zapříčinil tak pád celého kabinetu.¹⁹²

Hajaši Sendžúró (2. 2. 1937–4. 6. 1937)

Při jmenování nového premiéra se Saiondži setkal s nátlakem generála Išiuary Kandžiho. Išiwaru byl jedním z iniciátorů mandžuského incidentu, prosazoval panasiatismus a chtěl na sjednocování celé Asie Japonsko dostatečně připravit modernizací armády. Z toho důvodu potřeboval ve vládě svého stoupence, který by mu umožnil tyto plány prosadit.¹⁹³ Saiondži nakonec armádě ustoupil a navrhl na Išiwarovo doporučení Hajašiho Sendžúróa.¹⁹⁴

Zpočátku probíhalo vše podle Išiwarových představ, jelikož se Hajaši ochotně podřídil a nechal Išiwaru v podstatě sestavit kabinet. Ukázalo se však, že někteří Išiwarou zvolení ministři jsou až příliš radikální. Hajaši se postupně od Išiuary distancoval a nakonec sestavení vlády pozměnil podle svých představ a radikální ministry z kabinetu vyloučil.¹⁹⁵ V nově sestaveném kabinetu se tentokrát už nevyskytl ani jeden představitel politických stran. Politické strany se proto uchýlily plně do opozice a to se stalo pouhé čtyři měsíce trvající vládě osudným.¹⁹⁶

Hajaši oprávněně očekával odpor proti kabinetu, a proto se náhle po schválení návrhu rozpočtu v březnu 1937 rozhodl rozpustit dolní komoru parlamentu a vyhlásit nové volby.¹⁹⁷ Proti Hajašiho očekávání nakonec strany *Minseitó* a *Seijúkai* získaly po volbách ve sněmovně většinu křesel a jediné dvě provládní strany *Šówakai* a *Kokumin Dómei* byly drtivě poraženy. Ačkoliv počet voličů oproti minulým létům klesl, společnost si byla vědoma, jaký boj se na politické scéně odehrává a svým hlasováním jasně dala najevo svůj postoj.¹⁹⁸

¹⁹² Berger, s. 121.

¹⁹³ BOYLE, John Hunter. In: PEREZ, Louis G. eds. *China and Japan at war, 1937-1945: the politics of collaboration*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1972. ISBN. 978-0804708005. s. 45–46.

¹⁹⁴ Hane, s. 268.

¹⁹⁵ Berger, s. 122–123.

¹⁹⁶ Sims, s. 204–205.

¹⁹⁷ Reischauer, R. Karl., s. 179.

¹⁹⁸ Reischauer a Craig, s. 248.

Hajaši si po volbách pohrával s myšlenkou znovu dolní komoru rozpustit, ale než se ke kroku odhodlal, byla jeho vládě vyslovena nedůvěra a Hajaši rezignoval.¹⁹⁹

Konoe Fumimaro (4. 6. 1937–5. 1. 1939)

Hajaši si jako svého nástupce přál Konoeho, který tentokrát už návrh neodmítnul. Konoe se těšil vysoké popularitě mezi všemi mocenskými skupinami, které jeho kabinet všechny zahrnoval, včetně politických stran, které byly v předešlém vládním období vyloučeny. Nicméně stále přetrvával stejný problém a to byla neschopnost mocenských skupin se dohodnout.²⁰⁰

Konoe byl nakloněn reformním myšlenkám ekonomiky, které měly zajistit půdu pro budoucí rozšiřování vlivu v oblasti Dálného východu. Zastával však názor, že nejlepší cesta k tomuto cíli je postupná, umírněná a založená na shodě s dolní komorou parlamentu. Z toho důvodu preferoval umírněnou zahraniční politiku bez zbytečných konfliktů.²⁰¹ Umírněná zahraniční politika však dokázala vydržet do července roku 1937, než došlo k ozbrojenému střetu s armádou Čínské národní strany.²⁰²

Jak bylo již zmíněno, pro uskutečnění reformního plánu na rozvoj militarismu bylo potřeba naklonit si dolní komoru parlamentu, ale stejná otázka se naskýkala i v případě obyvatelstva. Bylo pochopitelné, že stále ještě finanční krizí postihnuté obyvatelstvo nebude sdílet nadšení z plánu, který přinese další finanční zátěž a omezení. Ačkoliv vznikaly různé návrhy vládních kampaní, nových stran a podobně, paradoxně nejvíce vládě pomohl začátek druhé čínsko-japonské války, kdy se posílilo národní cítění a urychlil se i proces vyjednávání s dolní komorou parlamentu.²⁰³

7. července 1937 se vyhroutil série potyček mezi japonskou a čínskou armádou a přešla v ozbrojený vojenský střet poblíž Pekingu.²⁰⁴ Konoe proto ještě téhož měsíce svolal mimořádnou schůzi parlamentu, kde předložil

¹⁹⁹ Sims, s. 204–205.

²⁰⁰ Yagami, s. 41–43.

²⁰¹ Reischauer a Craig, s. 248.

²⁰² Berger, s. 124.

²⁰³ Berger, s. 125–126.

²⁰⁴ Reischauer a Craig, s. 249.

tzv. pětiletý plán na rozvoj, který zahrnoval nespočet reforem ekonomického sektoru na podporu rozvoje armády. Premiér věděl, že je třeba začít pomalu a opatrně, proto byly prozatím předloženy nejzákladnější a nejnutenější návrhy. Výsledkem bylo, že parlament většinu návrhů schválil.²⁰⁵

Už na začátku války se ve vládě objevily dvě skupiny s názorovými rozdíly. První skupina v čele s Išiwarou Kendžim se obávala, že válečný konflikt naruší ekonomický plán a znesnadní plnění armádních cílů. Na druhou stranu zde byla skupina, která konflikt viděla jako příležitost k rychlému podmanění si Čínské republiky. Konoe se tenkrát přiklonil k druhé skupině a vyslal na čínské území pomocné jednotky pro japonskou armádu. Válka však roku 1938 stále pokračovala a začínaly se vyplňovat Išiwarovy obavy, jelikož se ztenčovaly zásoby vojáků a válka začínala mít negativní dopad na japonské hospodářství.²⁰⁶ Konoe si uvědomil, že celou reformní záležitost vláda s armádou příliš úspěchala a proto v lednu 1939 rezignoval.²⁰⁷

Hiranuma Kiičiró (5. 1. 1939–30. 8. 1939)

Ještě před svou rezignací se Konoe předem domluvil s předsedou Tajné rady Hiranumou Kiičiróem, že po něm premiérské křeslo převezme. Stejně jako jeho předchůdce chtěl udržet ve vládě mezi mocenskými skupinami rovnováhu.²⁰⁸ Plán na mobilizaci byl pozastaven, a ačkoliv byl Hiranuma v předchozích letech ostrým kritikem politických stran, po jejich značném oslabení k nim choval neutrální postoj.²⁰⁹

Zahraniční politika kabinetu se soustředila na vyjednávání s Čínskou republikou. Ačkoliv měla vláda v úmyslu dohodnout se na kompromisu, v konečném důsledku však japonská strana přistupovala pouze na čínskou kapitulaci a vyjednání podmínek výhodných jen pro Japonsko.²¹⁰

²⁰⁵ Berger, s. 127

²⁰⁶ Sims, s. 206–207.

²⁰⁷ Sims, s. 210.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Hunter, s. 60.

²¹⁰ Reischauer a Craig, s. 251.

Během snah o vyjednávání s Čínskou republikou se však vyskytl na asijském kontinentu další problém a tím byl rozpínající se Sovětský svaz. Už roku 1938 se odehrál vojenský konflikt o pohraniční území, ze kterého vzešel Sovětský svaz vítězně. V květnu 1939 se střetla Kuantungská armáda s vojsky sovětského svazu na hranicích Mongolska a Mandžuska. Kvůli moderní výbavě Sovětského svazu se octlo Japonsko ve značné nevýhodě a prohrálo.²¹¹ Vláda si proto proti rostoucí konkurenci na Dálném východě potřebovala najít vhodného spojence. Od roku 1939 tak probíhalo jednání o upevnění Paktu proti Kominterně. Problém tkvěl v tom, že tentokrát už by Japonsko muselo přislíbit účast v boji proti Velké Británii a případně Spojeným státům. Pozemní armáda byla silně pro podepsání a i vláda byla paktu nakloněna. Nicméně námořní armáda věděla, že není na střet s USA vojensky dostatečně připravená, proto se snažila uzavření dohody zabránit. V průběhu vyjednávání však uzavřelo Německo se Sovětským svazem v srpnu 1939 Pakt Ribbentrop-Molotov o vzájemném neútočení. Vláda byla naprosto zaskočená, cítila se podvedena a její reputace byla zničena a proto se Hiranuma rozhodl rezignovat.²¹²

Abe Nobujuki (30. 8. 1939–16. 1. 1940)

Do čela nové vlády byl jmenován vysloužilý generál Abe Nobujuki. Abe složil kabinet z představitelů armády, úředníků, podnikatelů a jednoho zástupce politických stran.²¹³

Abeho kabinet však nevydržel ani pět měsíců. Kromě problémů na mezinárodní scéně musel čelit nově vzniklým sporům vnitřní politiky. Válka s Čínou stále pokračovala a finanční zátěž na japonskou ekonomiku rostla. Zásoby surovin posílaných na frontu se ztenčovaly a ke vši smůle bylo navíc období extrémního sucha a neúrody.²¹⁴ Navzdory tomu se strany *Seijūkai* a *Minseitó* nepokoušely vládě oponovat, jelikož věděly, že sestavení nové vlády by jim nebylo svěřeno. Oproti tomu se však v parlamentu objevili noví mladí členové pravice toužící po svržnutí

²¹¹ Hane, s. 283–284.

²¹² Reischauer a Craig, s. 251–252.

²¹³ Sims, s. 212–213.

²¹⁴ Berger, s. 135.

kabinetu, ti zformovali novou politickou stranu, která k velkému překvapení získala dostatečný počet křesel, aby mohla vládě vyslovit nedůvěru. Premiér po vyslovené nedůvěře hodlal rozpustit dolní komoru parlamentu, nicméně po týdnu nátlaku ze strany armády, která názorově s mladými členy pravice sympatizovala, v lednu 1940 rezignoval.²¹⁵

Jonai Micumasa (16. 1. 1940–22. 7. 1940)

Na přání císaře byl proti velké nevoli armády, dosazen na premiérský post admirál Jonai Micumasa. Jonai byl známý svými nesouhlasnými názory proti podepsání nového Paktu pro Kominterně roku 1939. Zahraniční politiku chtěl orientovat na Velkou Británii a USA a na domácí scéně byl velkým zastáncem politických stran a přikládal parlamentu vysokou hodnotu.²¹⁶

V průběhu května roku 1940 se však zásadně změnila situace v Evropě, když Německo začalo získávat převahu ve válce. Japonsko vycítilo příležitost snadného ukořistění kolonií západních mocností ve východní Asii. Armáda, včetně námořní složky, začala vyvíjet na vládu nátlak, aby Japonsko uzavřelo spojení s Německem a Itálií.

Navíc se objevila nová vlna požadavků k mobilizační reformě státu, aby bylo Japonsko řádně připraveno na válku. Cílem v podstatě bylo mít pod kontrolou veškerá odvětví ekonomiky a průmyslu. K uskutečnění těchto záměrů bylo potřeba mít dostatečnou podporu dolní komory parlamentu a vlády. Jak už však bylo zmíněno Jonaiův kabinet se vyznačoval zcela opačnými protiválečnými postoji, bylo tedy třeba se ho zbavit.²¹⁷ Jak jsme si již mohli všimnout, nejlehčím způsobem jak zapříčinit pád vlády z pozice armádního činitele, bylo podání demise některého z armádních ministrů. Úkolu se zhostil ministr pozemní armády Hata Šunroku a 16. června 1940 opustil ministerský post. Obě armády posléze odmítly jmenovat do kabinetu nového ministra a s tím celá vláda padla.²¹⁸

²¹⁵ Sims, s. 214.

²¹⁶ Sims, s. 214–215.

²¹⁷ Berger, s. 137–139.

²¹⁸ Berger, s. 143.

Konoé Fumimaro (22. 7. 1940–18. 10. 1941)

Už před záměrným svržením Jonaiovy vlády, byla armáda předem dohodnuta s Konoem, že podruhé nastoupí na předsednický post. Vojenská složka vlády totiž nebyla jediná, v kom vyvolal úspěch Německa v Evropě novou vlnu reformních myšlenek. Konoé, který se po předešlých zkušenostech, kdy se marně snažil jako premiér udržet pohromadě a všechny mocenské složky vlády, dospěl k názoru, že během války je třeba jednotné síly a to jak v politické, tak v ekonomické sféře.²¹⁹

To, co v Konoem však nejvíce podnítilo reformní myšlenky, byl fakt, že Německo úspěšně postupuje Evropou s pouze jednou politickou stranou.²²⁰ Přišel proto s nápadem vytvořit v Japonsku podobnou organizaci, která by v podstatě pojmla všechny politické strany a prakticky by plnila roli dolní komory parlamentu. Předsedou strany by navíc byl premiér, čímž by se upevnila jeho pozice.²²¹

Už roku 1940, ještě během vládního období Jonaie, předložil svůj návrh, který je obecně nazýván nová politická struktura, všem mocenským skupinám zvlášť a každé z nich prezentoval záležitost z jiného úhlu, tak aby to působilo výhodně. Například konzervativním stranám jako byly *Minseitó* a *Seijúkai* slíbil znovuoobnovení jejich upadajícího vlivu a naopak nové strany se nechaly zlákat vidinou vyrovnané moci s dominantními stranami parlamentu.²²² Do konce srpna téhož roku byly všechny politické strany rozpuštěny a 12. října 1940 vznikla jedna velká strana nesoucí název Asociace pro podporu trůnu (*Taisei Jokusankai*).²²³

Tímto krokem, kdy vláda odstranila podstatnou složku parlamentu, se Japonsko odklonilo od demokratického systému vlády a přiblížilo se k totalitarismu. Z tohoto důvodu jsem Konoeho předsednický post, který trval do roku 1941, do svých dat již nezpracovala.

²¹⁹ Berger, s. 136–137.

²²⁰ Sims, s. 216.

²²¹ Berger, s. 141–1142.

²²² Berger, s. 141–1143.

²²³ Berger, s. 146.

Výsledky zkoumání nejčastějších příčin odchodu premiéra z funkce

Na základě poznatků a shromážděných dat z předchozí kapitoly jsem vytvořila pět kategorií, které odpovídají jednotlivým příčinám odchodů premiérů z funkce. V závorkách jsou uvedeni předsedové jednotlivých vlád, kteří do určité kategorie spadají. Každou kategorii níže zvlášť zhodnotím. Specifickou a nejobsáhlejší kategorií je dobrovolná rezignace vlivem různorodých příčin, které jsou nezařaditelné do ostatních skupin. Tuto složku však představím jako poslední, jelikož nám ostatní kategorie dopomůžou ke srozumitelnému pochopení souvislostí.

1. Atentát na premiéra. (Hara Takaši, Hamaguči Osači, Inukai Cujosi).
2. Vyslovení nedůvěry vládě. (Kacura Taró, Jamamoto Gonnohjóe, Hajaši Sendžúró).
3. Demise ministra pozemní či námořní armády. (Saiondži Kinmoči, Hirota Kóki, Jonai Micumasa).
4. Přirozená smrt premiéra v důsledku nemoci. (Kató Tomosaburó, Kató Takaaki).
5. Dobrovolná rezignace vlivem různorodých příčin. (Ókuma Šigenobu, Terauči Masatake, Takahaši Korekijo, Jamamoto Gonnohjóe, Kijoura Keigo, Tanaka Giiči, Wakacuki Reidžiró, Saitó Makoto, Okada Keisuke, Konoe Fumimaro, Hiranuma Kiičiró, Abe Nobujuki)

1. Atentát na premiéra

Atentát se stal třikrát a ve všech případech byl pachatel spjat s pravicovými skupinami. Vražda Hamagučiho a Inukaie měla navíc ještě jednu spojitost a to bylo období finanční krize, ve který mívá obyvatelstvo tendence se upínat k extremistickým žvlům. Z toho důvodu můžeme i polemizovat nad myšlenkou, zdali útok na Haru nevznikl z podobných

příčin, jelikož Harově předsednickému období předcházelo období hladomoru a rýžových bouří.

V případě Hary se však jednalo o ojedinělý případ, jelikož radikální pravicová uskupení se v Japonsku objevovaly ve velké míře až od 30. let 20. století. Většinou se k radikální pravici přidávali lidé z řad prostého obyvatelstva, kteří to viděli jako jedinou účinnou možnost, jak ovlivnit chod vlády nebo mladí důstojníci. Cíle skupin měly zpravidla stejnou podobu a tím bylo svržení vlády politických stran, kterým byla vyčítána přílišná provázanost s velkými podniky *zaibacu*. Dále sem můžeme řadit i návrat k tradicím, oddanost císaři a japonskou expanzi na asijském kontinentu. Vznik pravicových skupin byl podnícen událostmi v Evropě, kde se k moci začínalo pomalu dostávat nacistické Německo a fašistická Itálie. Japonsko však na rozdíl od těchto států neusilovalo o vyhlazení jiných ras, pouze o nastolení militaristické vlády, v jejímž čele bude císař. Ačkoliv byla radikální pravice inspirována Západem, paradoxně jednou z jejich snah bylo se od Západu oprostít.

Vzorovým příkladem může být vláda Hamagučiho, během jehož vládního období byly největší politické strany *Seijūkai* a *Minseitó* na koncerny *zaibacu* navázány tak, že se začaly dokonce vzájemně obviňovat. V jejich případě šlo o typickou rivalitu politických stran, netušily však, že jejich roztržky mohou mít na společnost zásadní dopad. Stát byl v té době navíc zmítán světovou finanční krizí a posledním aktem, který probudil radikální živly, byla Londýnská námořní konference, kdy japonská vláda ustoupila Západu a znovu odsouhlasila poměr námořní tonáže, který Japonsko znevýhodňoval a uvrhl jej do podřadné pozice vůči mocenským státům.

Atentát na Hamagučiho nejspíše probudil další radikální skupiny a od roku 1932 musel čelit kabinet předsedy strany *Seijūkai* Inukaie Cujošiho neutuchajícím pokusům o atentát. Stejně jako vláda Hamagučiho, byla i tato postižena finanční krizí. Radikální skupiny byly navíc poháněny úspěchem Kuantungské armády, která přes veškeré protesty vlády, obsadila Mandžusko a vytvořila na jeho území loutkový stát Mandžukuo. Situace se

stupňovala, když byl zabit bývalý ministr financí a ředitel koncernu *Micui*. Situace vyvrcholila atentátem na Inukaie, který se dá považovat za důležitý milník v japonských dějinách, jelikož tímto aktem opouští Japonsko vládu politických stran a vydává se cestou militarismu, který byl později jednou z příčin účasti Japonska ve druhé světové válce.

Jako poslední bych zmínila události 26. února roku 1936, kdy sice nebyl premiér Okada zabit, ale byl primárním terčem radikálních skupin, které se pokusily o státní převrat. Mocenský vliv politických stran byl sice po roce 1932 zastaven, nicméně pořád zbývala umírněná část armády, která nebyla pro radikální a rychlé změny. 1400 mladých důstojníků tak 26. února vyrazilo do ulic Tokia a obsadilo budovu parlamentu, rezidenci předsedy vlády a jiné vládní budovy. Během puče byl zavražděn ministr financí, dozorčí nad vojenským výcvikem a strážce císařské pečeti. Jenom shodou okolností nebyl zabit premiér, který byl v podstatě hlavním cílem. Puč byl nakonec potlačen až poté, co zakročil císař. Výsledkem byla nová radikální opatření proti armádním činitelům, jež byli do akce zapojeni. Kvůli tomu se však na vrchol dostala nová řada vysoce postavených armádních důstojníků a stát se tak od armádního vlivu nedokázal oprostit. Armáda měla tudíž dveře k moci otevřené až do konce druhé světové války.

Na druhou stranu je však překvapivé, že Japonsko, které si prošlo několika finančními krizemi a mělo obecně silné nacionalistické cítění a radikální pravicové směry byly oproti těm levicovým mnohem méně potírány, se uchýlilo k vražedným atentátům na nejvyšší politické představitele během téměř 30 let pouze čtyřikrát.

2. Vyslovení nedůvěry vládě

Představitelé politických stran se sdružovali v dolní komoře parlamentu, skrze který mohli uplatňovat svou moc. Je však nutno podotknout, že jejich pravomoce byly značně omezené. Dolní komora měla zákonodárnou moc, ale tu měla i komora horní, která měla stejné pravomoce a sloužila jako jakýsi protipól dolní komory. Přičemž dolní komora se svými stranickými členy byla zástupcem prostého lidu, zatímco horní komora prezentovala šlechtu.

Dolní komora mohla schvalovat a odmítat vládní návrhy zákonů. Schvalovala i rozpočet na další rok. Pokud však rozpočet neschválila, byl použit rozpočet z roku předešlého. Dolní komora tím pádem mohla vládě proces schvalování rozpočtů zneprůjemnit, nedisponovala však mocí, která by měla převratné výsledky.

Císař i premiér mohli dolní sněmovnu rozpustit, nicméně v nejbližší době musely být vyhlášeny volby, jelikož do pěti měsíců od rozpuštění dolní komory, musela být sestavena nová.²²⁴

Ačkoliv byly pozice dolní komory omezené, jejím mocenským nástrojem a tedy nástrojem politických stran, byla možnost vyslovení nedůvěry vládě. Většinou však premiéři dolní komoru rozpustili dřív, než jim byla nedůvěra vyslovena. Během mnou popisovaného období i přesto padly tímhle způsobem tři vlády.

Kacura Taró, který zneužil svého vysokého postavení císařského komořího, byl vystaven vlně protestů ze strany obyvatelstva. Pád vlády však zapříčinila strana *Seijúkai*, která si v té době držela většinu v dolní komoře parlamentu a dokázala tím, že i politické strany se můžou vzepřít jiné mocenské složce. Vláda Kacury byla vystavená masovým protestům obyvatelstva, které se pod tzv. Hnutím za obranu ústavy dožadovalo odstranění klanové kliky *Saččo hanbacu*, jejímž představitelem byl i Kacura. Podpořena těmito demonstracemi, vyslovila strana *Seijúkai* vládě nedůvěru a Kacura rezignoval. Strana *Seijúkai* se tenkrát odhodlala k velmi odvážnému kroku, jelikož si Kacura předtím, než mu byla vyslovena nedůvěra, nechal předvolat tehdejšího předsedu strany Saiondžiho k císaři, který straně doporučil nedůvěru nevyslovovat. *Seijúkai* tak v podstatě neuposlechla císařského rozkazu a její jednání mohlo mít vážné důsledky, kdyby strana nebyla krytá masovými demonstracemi obyvatelstva. Zde můžeme vidět, že při vzájemné kooperaci strany a obyvatelstva bylo možné, i přes omezenou moc, jak obyvatelstva, tak politických stran, zapříčinit pád vlády.

²²⁴ Reischauer, R. K., s. 94–95.

Druhý byl premiér a admirál Jamamoto Gonnohjóe. Ačkoliv spolupracoval se stranou *Seijúkai* a její členové byli zastoupeni ve vládě, nezabránilo to vyslovení nedůvěry vládě poté, co se na veřejnost dostalo, že vysoce postavení činitelé námořní armády byli zapleteni do korupčního skandálu. Podobně jako u Kacury vypukly nejdříve ve společnosti protesty, a i když nebylo prokázáno přímé spojení mezi korupčním skandálem a premiérem, byl jakožto předseda vlády a představitel námořní armády za skandál zodpovědný. Proto mu během neutichajících protestů byla vyslovena nedůvěra.

Poslední premiér, kterému byla nedůvěry vyslovena, byl Hajaši Sendžúró, v jehož kabinetě nebyl ani jeden člen politické strany. Snažil se omezit moc politických stran na úplné minimum, ale to se mu nakonec stalo osudným. Po schválení rozpočtu rozpustil dolní sněmovnu a očekával, že v dalších volbách vyhrají provládní strany. Nicméně největší strany *Minseitó* a *Seijúkai* dokázaly získat dostatečný počet křesel a Hajašiho vládě vyslovily nedůvěru. Již potřetí tak strany demonstrovaly svou sílu a dokázaly, že nemusí mít nutně zastoupení v kabinetu, aby mohly ovlivnit chod vlády.

Z výše zmíněných událostí vyplývá, že politická moc stran se odvíjela podle toho, zda dokázaly vzájemně spolupracovat nebo zda dokázaly využít správného momentu a jistěny obyvatelstvem se vládě pokusily vzepřít. Většinou však můžeme vidět případy, kdy se přikláněly ke spolupráci s tou mocenskou skupinou, která jim mohl zajistit vliv, a častokrát byly zmítané vlastními vnitřními spory. Síla politických stran byla tak velmi nestálá.

3. Demise ministra pozemní či námořní armády

Armáda měla v japonském politickém systému výsadní postavení a hlavně během restaurace *Meidži* získali představitelé klanové kliky Saččó hanbacu značnou moc. Největšímu uznání se těšil generál Jamagata Aritomo, který i jakožto jeden z představitelů *genró* měl zásadní vliv na jmenování nových premiérů. Jeho stoupenci z pozemní armády měli tak rozšířené pole působnosti.

Armádní ministři se zodpovídali přímo císaři nikoliv předsedovi vlády. Jejich hlavní mocenskou zbraní však bylo, že v případě demise některého z armádních ministrů padla celá vláda, pokud armáda nenominovala nového náhradního kandidáta. Z tohoto důvodu byla demise ministra armády snad největší armádní zbraní proti vládě. Své zájmy tak prosazovala hlavně v otázkách mezinárodní scény a při schvalování vyššího rozpočtu.

Ačkoliv byl tento mocenský nástroj velmi účinný, nedal se použít vždy. Pokud v čele vlády byl armádní činitel v aktivní službě, mohl ministerské křeslo obsadit sám. Nedaly se tak řešit všechny spory pozemní a námořní armády. A jak bylo již zmíněno, pokud se do situace vložil císař, neměla armáda prakticky žádnou jinou možnost, než se podřídit.

Neméně byla tato metoda úspěšná při výběru budoucího premiéra. Pokud armádní činitelé nesouhlasili s výběrem předsedy vlády, odmítli dosadit armádní ministry už předem. Z toho důvodu hrála armáda důležitou roli při sestavování kabinetu. Často však kvůli tomu docházelo ke sporům mezi armádou, Tajnou radou, určitými *genró* a jinými mocenskými složkami. V nejhorších případech se vyhrocené spory vyřešili až za přítomnosti císaře.

V případě pádu vlády Saiondžiho Kinmočiho se jednalo o spor týkající se navýšení rozpočtu a rozšíření počtu armádních divizí pro pozemní armádu. Nejenže armáda tenkrát narazila na neochotu premiéra navýšit rozpočet i počet divizí, ale zároveň byla nespokojena s faktem, že námořní armádě byl rozpočet navýšen. Reakcí armády bylo stažení armádního ministra z vlády a nenominování nového. Vláda tenkrát padla.

Je však možné, že pozemní armádě tenkrát nešlo tolik o navýšení rozpočtu, jako o fakt, že námořní armáda dostala něco, co oni ne. Mezi námořní a pozemní armádou existovala totiž dlouholetá rivalita, která pramenila zejména z rozdílných pohledů na mezinárodní politiku, častokrát se proto stávalo, že jedna z armád se na chvíli sjednotila se silnou politickou stranou, aby mohla prosazovat své zájmy. Přitom bylo obecně známo, že po určitou dobu působení generála Jamagaty v politice, armáda politickými stranami opovrhovala a odmítala s nimi spolupracovat.

Druhým důvodem mohla být jednoduše touha pro znovunavrácení moci armádě, jelikož Saiondži Kinmoči nepocházel z řad armádních činitelů. Armáda se tak nechtěla smířit s faktem, že vrcholné období klanové kliky *Saččó hanbacu* se pomalu blíží ke konci.

Premiér Hirota Kóki a jeho kabinet padl, jelikož představitel strany *Seijūkai* ostře zkritizoval armádu na schůzi parlamentu. Armáda tak požadovala rozpuštění dolní komory parlamentu, což ale Hirota odmítl. Armádní ministr posléze podal a demisi a zapříčinil tak pád vlády.

Vláda Jonaie Micumasy padla, jelikož se neshodovala s armádními záměry k zavedení mobilizačních reforem v oblasti ekonomiky. Sám Jonai Micumasa byl admirálem námořní armády. Jonaiovy zcela odlišné názory na mezinárodní politiku stály pozemní armádě v cestě. Jonai se vyznačoval silnými protiválečnými postoji a odmítal podepsat novou verzi Paktu proti Kominterně, kterým by se Japonsko zavázalo k útoku na Velkou Británii a USA. Premiér byl orientovaný na spolupráci s Velkou Británií a USA, proto podepsání dohody vzdoroval. Kromě pozemní armády se proti Jonaiově politice postavila i část námořní armády.

Od počátku 30. let se armáda začínala názorově rozcházet, tentokrát však šlo spory mezi konzervativní částí armády, která nebyla zcela proti rozšiřování japonského vlivu na asijské pevnině, nicméně byla pro postupné pronikání bez zbytečných agresivních zásahů. Konzervativní část armády také zastávala názor, že Japonsko by se mělo nejdříve hospodářsky stabilizovat a teprve potom přemýšlet nad obsazováním jiných států. Oproti tomu reformní část byla pro rychlé pronikání do Číny a později do celé oblasti dálného východu. Místo stabilizace hospodářství chtěla prosadit změny v oblasti domácí ekonomiky a to tak, že by vláda převzala veškerou kontrolu nad průmyslovými odvětvími státu. Později by se přešlo i ke kontrole elektrárenských společností.

Obecně by se dalo říct, že reformní část armády byla tvořena zejména novou generací mladých netrpělivých důstojníků. Cíle armády tedy zdaleka nebyly jednotné, a pokud určitá skupina shledala, že vláda, ačkoliv v čele s armádním činitelem, nesdílí stejný názor, nebála se podniknout patřičné

kroky, které by zajistily rychlý pád vlády. Jonai Micumasa proti kterému stála pozemní armáda a dokonce část námořní nedokázal pádu vlády přejít, když ministr pozemní armády podal demisi.

Je však nutno podotknout, že už během funkčního období premiéra Jonaie, se armáda předem domluvila s Konoem Fumimarem, který sdílel stejné názory, že obsadí předsednický post. Je tedy možné, že pokud by armáda neměla zajištěného premiéra se stejnými cíli, ani by se nepokoušela vládu svrhnout.

4. Přírozená smrt premiéra z důsledku nemoci

Dva premiéři zemřeli přírozenou smrtí během svého vládního období a je nutno podotknout, že oba předsedové vlády měli dobře nakročeno k relativně stabilní vládě, která byla však předčasně ukončena.

Prvním z těchto dvou premiérů byl Admirál Kató Tomosaburó. Před jeho nástupem na předsednický post zemřel generál Jamagata, byl tedy vůbec prvním premiérem, na jehož jmenování se podíleli pouze Saiondži Kinmoči a Macutaka Masajoši, poslední dva *genró*. Armáda tak ztratila předního vůdce a ochránce armádních zájmů, což se projevilo v pozdějších letech, kdy se k moci dostali zástupci politických stran.

Kató Tomosaburó složil kabinet pouze z členů byrokracie, horní komory parlamentu a armády. I přesto byl nakloněn spolupráci s parlamentem, a ačkoliv funkci přijal jenom jako dočasné období, než se stabilizuje situace ve vládě, jelikož po smrti premiéra Hary Takašiho byla strana *Seijúkai* zmítaná vnitřními problémy, vedla si jeho vláda relativně dobře. Jak bylo již zmíněno, Kató zemřel na následky vážné nemoci a proto bylo jeho klidné vládní období náhle přerušeno. Lze však říct, že pokud by jeho kabinet nadále pokračoval, musel by čelit pozdějším problémům, které způsobilo zemětřesení v oblasti Kantó, které vzniklo jen týden po jeho smrti. Možná by se však s přírodní katastrofou dokázal vypořádat lépe, než tehdejší premiér Jamamoto Gonnohjóe a jeho vláda a Japonsko by neutrpělo tak vysokou ztrátu na životech.

Druhým premiérem, jehož vládní období předčasně ukončila smrt v důsledku nemoci, byl Kató Takaaki. A i jeho kabinet se mohl pyšnit relativně stabilním obdobím. Na rozdíl však od výše zmíněného premiéra, byl téměř celý kabinet Katóa Takaakiho složen z představitelů politických stran. Jeho vláda zanechala i po jejím konci několik zásadních změn na domácí politické scéně.

Bylo schváleno všeobecné volební právo pro muže nad 25 let a tím se až zčtyřnásobil počet voličů. Lidé z řad prostého obyvatelstva tak dostali do rukou nástroj, který v nich vyvolával pocit, že se mohou podílet na politickém dění, ačkoliv, jak jsme si již zmínili v kategorii vyslovení nedůvěry vládě, byly pravomoce dolní komory parlamentu dosti oslabené. Další změnou bylo snížení počtu příslušníků šlechty v horní komoře parlamentu. Místo nich byl zvýšen počet členů jmenovaných z řad právníků, profesorů a jiných a tudíž se zvýšili šance na liberálnější smýšlení celé horní komory parlamentu, která do té doby sloužila jako protipól komory dolní reprezentované prostým lidem.

Třetí a nejzásadnější změnou bylo upevnění pozice politických stran ve vládě. Vzhledem k tomu, že se Kató Takaaki zasadil o změny, které byly mezi obyvatelstvem populární, a vláda nemusela čelit kritice z jejich strany, systém vlády politických stran se uchytil a vydržel až do roku 1932, kdy strany nedokázaly čelit znovu stoupajícímu vlivu armády a radikálních pravicových skupin. Jak je však možné, že si Kató Takaaki dokázal vydobýt tak silnou mocenskou pozici s vládou politických stran? Kató byl zaprvé schopný politik, který se v mocenských kruzích pohyboval již dlouho, to ale byla spousta další premiérů, kterým se nepovedlo dosáhnout svých cílů v takové míře. Velkou roli sehrála určitě smrt generála Jamagaty a následně i smrt Macukaty Masajošiho. Zůstal tak poslední *genró* Saiondži Kinmoči, který nepatřil k armádním kruhům a byl politickým stranám nakloněn. Druhou významnou roli hrálo druhé hnutí za obranu ústavy. To se rozmohlo poté, co po smrti Hary Takašiho, který byl prvním premiérem z řad zástupců politických stran, vznikly další dva kabinet, bez zastoupení politických stran. Obyvatelstvo, které tak už předtím pocítilo naději a možnost větší participace na chodu politiky, se začalo domáhat demokratizace země.

5. Dobrovolná rezignace vlivem různorodých příčin

Dobrovolnou rezignací ukončila svůj premiérský post většina mnou rozebíraných předsedů vlády. V této části si rozebereme dva druhy situací, při nichž premiér zvolil cestu dobrovolné rezignace.

Zprv šlo o případy, kdy si premiéři dokázali logicky odvodit, že k pádu jejich vlády by dříve či později došlo. Například by vládě byla vyslovena nedůvěra nebo se jiné mocenské složky postaraly o její pád. Dobrovolná rezignace se tak jevila jako nerozumnější řešení. Společným prvkem však zůstávalo, že premiéři raději zvolili cestu klidného odchodu, než aby se marně snažili urovnat spory, které by se časem jenom zhoršovaly.

Kijoura Keigo a jeho nestranický kabinet musel čelit druhému Hnutí za obranu ústavy, které bylo zformováno nespokojenými stranami *Kenseikai*, *Kakušin Kurabu* a liberální frakcí strany *Seijūkai*. Tato koalice dokázala vyjít z voleb vítězně a obsadila dostatečné množství křesel, aby mohlo dojít k vyslovení nedůvěry vládě. Stejně jako v případě Kacury mohly protesty společnosti ve spolupráci s politickými stranami vést ke konci vlády se stejným průběhem, Kijoura se zřejmě dokázal poučit z předešlých let a dobrovolně z funkce odstoupil.

Wakacuki Reidžiró byl premiérem dvakrát a v obou případech skončila jeho vláda dobrovolnou rezignací. V prvním případě narazil na Tajnou radu, když předložil žádost o vydání nouzového císařského výnosu, který měl zachránit Japonsko před krachem důležitých bank. Mezi členy Tajné rady však bylo mnoho odpůrců tehdejší vládní strany *Kenseikai*, jejíž předsedou byl Wakacuki a tak rada žádost zamítla. Wakacuki, který se nechtěl pouštět do sporů s Tajnou radou, raději dobrovolně rezignoval. Otázkou zůstává proč premiér, který se zodpovídal přímo císaři, a jeho praktická moc byla větší, než moc Tajné rady, se musel takto Tajné radě podvolit.

Důležité je vědět, že veškeré žádosti o císařský výnos a jiné závažné záležitosti prošly podle nepsané dohody nejdříve rukami Tajné rady a až poté byly předloženy císaři. Je také důležité pochopit, že Japonsko bylo a stále je zemí založenou na vysoké míře úcty a respektu. Tajná rada se od

vyhlášení ústavy *Meidži* zformovala v tak vážený orgány s obrovskou mírou prestiže, že bylo prakticky nemožné se jí vzepřít, neboť by dotyčný musel čelit kritice ze stran aristokratů, byrokratů i armády.²²⁵ Wakacukiho rozhodnutí bylo tedy dostatečně opodstatněné.

Wakacukiho druhý kabinet se octl uprostřed vyhroceného střetu na mezinárodní scéně, kdy zatímco ministr zahraničí Šidehara vyjednával mír s Čínou, Kuantungská armáda zvolila úplně opačnou politiku a naprosto nezávisle na vládě způsobila výbuch mandžuské železniční trati, čímž započala politiku agresivního pronikání do Číny. Jeden z ministrů kabinetu sympatizoval s armádními kroky a spolu s armádou vyvíjel na vládu nátlak, aby se také přiklonila ke stejné politice. Vláda však něco takového odmítala, proto výše zmiňovaný ministr začal bojkotovat vládní schůze. Vláda se tak dostala do mrtvého bodu, kdy ministr odmítal podat demisi, a tudíž nemohl být nahrazen jiným, ale zároveň s vládou nespolupracoval. Wakacuki vycítil, že armáda by mohla navíc stáhnout armádního ministra z pozice, aby dosáhla svých cílů. Premiér tedy zvolil dobrovolnou rezignaci.²²⁶

Podobný průběh můžeme sledovat i v případě premiéra Abeho Nobujukiho, který musel čelit odporu armády v oblasti mezinárodních vztahů. Musel navíc čelit novému tlaku ze strany parlamentu, kde se objevují strany radikální pravice, které získaly dostatečný počet křesel k vyslovení nedůvěry vládě. Předseda vlády mohl parlament rozpustit, nicméně armáda začala hrozit demisí armádního ministra. Premiér se tak octl v bezvýchodné situaci, kde jediným řešením byla rezignace.

Terauči Masatake může sloužit jako představitel obou případů dobrovolné rezignace, z nichž si druhý případ představíme posléze. Během Teraučiho předsednického období vypukaly z nedostatku rýže a následného hladomoru tzv. rýžové bouře. Příčinou byla jak neúroda, tak zásoby, které byly na úkor japonského obyvatelstva posílány vojenským jednotkám poslaným na Sibiř. Vláda tak musela čelit masovým protestům a zároveň kritice strany *Kenseikai* i tisku. Bylo tedy dost pravděpodobné, že by musel

²²⁵ Reischauer, R. K., s. 87–89.

²²⁶ Sims, s. 158–159.

čelit vyslovení nedůvěry vládě jako Kacura Taró. Současně však byl důvodem k rezignaci určitý pocit zodpovědnosti, čímž se dostáváme k druhé podkategorii.

Druhou podskupinou této kategorie je dobrovolná rezignace, kde sice nebylo jisté, že bude vyslovena nedůvěra nebo dojde k jinému pokusu svržení vlády, nicméně vláda byla nucena převzít kolektivní zodpovědnost za vzniklé nepokoje a dobrovolně rezignovala. Musíme tedy opět přihlídnout k japonským hodnotám a faktu, že Japonsko je vertikálně řazenou kolektivní společností. Výše postavený jedinec má sice větší pravomoce, je však také za svou skupinu zodpovědný. Pokud tedy tyto hodnoty aplikujeme na vládu, pak zjistíme, že premiér byl nucen zodpovídat se za činy a jednání celého kabinetu.

Jako příklad by mohla sloužit jednání premiérů, jejichž členové kabinetu byli zapleteni do korupčních skandálů. Patří mezi ně Ókuma Šigenobu či Saitó Makoto. Ačkoliv ani u jednoho z premiérů nebylo dokázáno přímé spojení se skandály, oba převzali za celý kabinet zodpovědnost a dobrovolně rezignovali.

Dalším odlišnějším příkladem může být kabinet Jamamota Gonnohjóeho, během jehož působení ve funkci došlo k nezdařilému pokusu o atentát na tehdejšího prince Hirohita a zemětřesení v oblasti Kantó s katastrofálními důsledky. Premiér tak převzal zodpovědnost za ohrožení života budoucího císaře a životy mnoha Japonců. Do této kategorie můžeme zařadit i výše zmiňovaného Okadu Keisukeho, během jehož funkčního období došlo k vojenskému puči, a významní političtí činitelé byli zabití, za což plně převzal zodpovědnost.

Setkat se můžeme i s případy, kdy byl pocit viny oprávněný a premiér si byl vědom svého selhání, proto bez váhání rezignoval. Například Tanaka Giiči nedokázal kontrolovat Kuantungskou armádu, jejíž pravomoce sám výrazně posílil. Po přímém vyjádření nesouhlasu císařem Tanaka bez váhání rezignoval.

Posledním premiérem, který dobrovolně rezignoval, byl Hiranuma Kiičiró. Ten podporoval podpis nového Paktu proti Kominterně, který by zajistil Japonsku podporu Německa a Itálie v boji proti silicím vlivu SSSR v oblasti východní Asie. Když se Japonsko dozvědělo o nové smlouvě mezi Německem a SSSR, cítilo se zrazené a veškerá vina padla na vládu, která podpis paktu schvalovala.

Jak bylo již zmíněno, společným prvkem předčasných rezignací byla snaha předejít vyhroceným sporům a také určitý pocit zodpovědnosti, který nutil premiéry převzít na sebe vinu. Jednotou příčinu rezignace však nelze najít, jelikož většinou bylo do situace zapletených několik dalších mocenských složek najednou, které podle toho, jak se jim to zrovna hodilo, premiéra buď podporovaly, nebo se snažily rezignaci napomoci.

Závěr

Cílem mé práce bylo zjistit nejčastější příčinu častého střídání premiérů a příčinu jejich odchodů z funkce. Tou nejčastěji byla dobrovolná rezignace, kdy premiér usoudil, že se jedná o bezvýchodnou situaci. Jak bylo již vysvětleno, ve většině případů šlo o neschopnost urovnat mocenské spory uvnitř kabinetu.

Z daných výsledků vyplývá, že premiér vykonával především funkci spojky mezi mocenskými skupinami. Na začátku období *Taišó* to byl především politický boj o moc mezi armádou, která uplatňovala svých výhod a politickými stranami. Obě skupiny měly i vnitřní rozepře, které se odrážely na chodu vlády. Konkrétně jsou tím myšleny neshody mezi pozemní a námořní armádou a rozdílná politika dvou a více stran. Nesmíme ani zapomínat na mimoústavní orgán Tajnou radu nebo skupinu rádců *genró*, která se podílela na jmenování budoucích premiérů a jejich kabinetů.

Situace na domácí scéně byla silně provázána se scénou mezinárodní, která ovlivnila směřování tehdejších vlád. Například ekonomický růst po první světové válce byl pozitivně spojen se západními mocnostmi a jejich liberálním smyšlením, proto se do popředí dostávaly politické strany a široká veřejnost a naopak v období ekonomických krizí jsme mohli pozorovat vzrůstající tendence radikální pravice a do popředí se naopak dostávali mladí důstojníci se snahou stát reformovat.

Z výše uvedených výsledků pak může vyplývat, že premiér neměl praktický žádnou moc. Bylo tomu však právě naopak, premiér se zodpovídal přímo císaři, mohly libovolně rozpouštět dolní komoru parlamentu, sestavovat kabinet a jmenovat členy Tajné rady. Vláda byla proto mezi všemi politickými orgány stále tím nejdůležitějším a premiér byla osoba s největší politickou mocí ve státě. Přesně to však bylo důvodem častých střetů mocenských skupin, jelikož ten kdo kontroloval vládu, měl v rukou největší moc.

Premiér tak plnil nesnadnou funkci. Na jednu stranu byl obklopen mocenskými skupinami s rozdílnými cíli a neochotou se domlouvat.

Premiér tak byl nucen hledat kompromisy, které mnohdy měly spíše negativní dopad, neboť tím dával najevo, že i ostatním skupinám bude vyhověno, pokud vynaloží určitou formu nátlaku. Na druhou stranu za ostatní skupiny zodpovídal a přebíral kolektivní vinu. Funkce premiéra by se tak v podstatě dala označit za jeden z mocenských nástrojů.

V průběhu 29 let se vystříдалo 25 premiérů. Pokud bychom tato čísla zprůměrovali, zjistíme, že předseda vlády se ve funkci udržel přibližně rok. Na druhou stranu musíme přihlédnout k tomu, že japonská ústava v roce 1912 existovala pouhých 23 let a stát byl teprve v procesu formování se a hledání správného směru. Častokrát hledalo Japonsko inspiraci v západních mocnostech, které však nebyly ideálním modelem, jelikož byly samy po dobu dvou světových válek zmítány krizí. Boje mocenských skupin byly přirozenou složkou nově vzniklého státního zřízení, kde ještě přetrvávaly tradiční hodnoty. Politické orgány zvyklé na uplatňování svého vlivu, jenž byl zakořeněn právě v tradičních hodnotách se, musely potýkat s novými politickými ideologiemi, novou generací se zcela odlišným způsobem myšlení a politickými cíli.

Je proto přirozené, že premiéři, kteří se ocitali v centru mocenských bojů, se často uchýlili k nejjednoduššímu řešení, čímž byla rezignace. Vykonávali v podstatě funkci, jejíž náplní bylo urovnávání sporů. Bylo praktické nemožné, aby neměli tendence inklinovat k jedné ze skupin, zároveň se však ve většině případů snažili zachovat relativní mír a hledali cestu kompromisů a ocitali se tak v začarovaném kruhu.

Závěrem práce tedy je, že důvodem častého střídání premiérů mezi léty 1912 až 1941 byl neustálený politický systém a výskyt příliš mnoha politických orgánů, které neměly rovnocenné postavení a skrze předsedu vlády se pokoušely řídit chod státu v souladu se svými vlastními zájmy.

Resumé

This Bachelor Thesis deals with the frequent change of prime ministers in Japan between the years 1912 and 1941. The goal of this thesis is to find out what was the most frequent cause of the prime ministers leaving office. The first chapter focuses on the specific prime ministers and describes their tenures. The second chapter analyzes why the prime ministers left office and evaluates their significance in the given term.

Key words: Prime minister, political party, government, Taishō period, prewar Japan, Shōwa period, resignation, army

Seznam použité literatury:

1. DEJMEK, Jindřich. *Nenaplněné naděje: politické a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově (1918–1938)*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 9788024607092.
2. DREA, Edward J. *Japan's Imperial Army: its rise and fall, 1853–1945*. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2009. ISBN 0700616632.
3. DUUS, Peter. *The Cambridge history of Japan Volume 6: The Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. ISBN 9780521223577.
4. FLATH, David. *The Japanese economy*. New York: Oxford University Press, 2000. ISBN 9780199278619.
5. HANE, Mikiso. *Modern Japan: a historical survey*. Boulder: Westview Press, 1986. ISBN 0813303168.
6. HUNTER, Janet. *Concise dictionary of modern Japanese history*. Berkeley: University of California Press, c1984. ISBN 0520045572.
7. IENAGA, Saburó. *The Pacific War, 1931–1945: A Critical Perspective on Japan's Role in World War II*. New York: Pantheon Books, 1978. ISBN 9780307756091.
8. JANSEN, Marius B. *The making of modern Japan*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2000. ISBN 0674009916.
9. LABUS, David. *Japonsko*. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-426-5.
10. MASON, Richard H. P. a. CAIGER, John G. *A History of Japan (Revised Edition)*. New York: Tuttle Pub, 2011. ISBN 9781462900978.
11. MITCHELL, Richard H. *Political bribery in Japan*. Honolulu, Hawaii: University of Hawai'i Press, 1996. ISBN 0824818199.

12. NAKAMURA, Takafusa. *The interwar economy of Japan: colonialism, depression, and recovery, 1910–1940*. 2. New York: Garland Publishing, 1998. ISBN 0-8153-2706-4
13. NEARY, Ian. *The state and politics in Japan*. Malden, Mass.: Polity, 2002. ISBN 0745621333
14. ÖGREN, Anders a ØKSENDAL, Lars. *The gold standard peripheries: monetary policy, adjustment and flexibility in a global setting*. New York: Palgrave Macmillan, 2012. ISBN 9780230343177.
15. PEREZ, Louis G. *Japan at war: an encyclopedia*. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, 2013. ISBN 9781598847420.
16. REISCHAUER, Edwin O a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 9788071065135.
17. REISCHAUER, Edwin O. *Japan, past and present*. Tokyo, Japan: Charles E. Tuttle, 1953
18. REISCHAUER, Robert Karl. *Japan, government-politics*. New York: AMS Press, 1978. ISBN 0404145892.
19. SCALAPINO, Robert A. *Democracy and the party movement in prewar Japan: The failure of the first attempt*. Berkeley, CA: University of California Press, 1962,
20. SHIMAMOTO, Mayako, ITO Koji, SUGITA Yoneyuki. *Historical dictionary of Japanese foreign policy*. 2015. ISBN 9781442250680.
21. SIMS, Richard. *Japanese political history since the Meiji renovation 1868–2000*. London: Hurst, 2001. ISBN 1850654522.
22. YAGAMI, Kazuo. *Konoe Fumimaro and the failure of peace in Japan, 1937–1941: a critical appraisal of the three-time prime minister*. Jefferson, N. C.: McFarland & Company, 2006. ISBN 9780786422425.